
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Ibáñez Vega, Lara; Llistosella Cogolludo, Clara; Pérez Ventayol, Montserrat, dir.
Parlem? : Programa de formació en el desenvolupament del llenguatge infantil
per a les mestres d'una escola bressol. 2015. 58 pàg. (828 Grau en Logopèdia)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/148555>

under the terms of the license

Universitat Autònoma de Barcelona

Facultat de Psicologia

Treball de Fi de Grau en Logopèdia

PARLEM?

**Programa de formació en el desenvolupament del llenguatge infantil
per a les mestres d'una Escola Bressol**

Lara Ibáñez i Clara Llistosella.
Dirigit per: Montserrat Pérez Ventayol

Curs acadèmic: 2014/2015

Programa de formació en el desenvolupament del llenguatge infantil per a les mestres d'una escola bressol

(Infant Language Development Training Programme for Nursery School Teachers)

L. Ibáñez, C. Llistosella

Resum: El llenguatge és el principal mitjà de comunicació que permet a l'individu comprendre i expressar idees, pensaments, sentiments i coneixements, constituint així una eina fonamental per a les relacions socials i afectives. Però la rellevància del llenguatge no tan sols queda circumscrita a la seva funció comunicativa: el llenguatge és també instrument per a la cognició i l'aprenentatge.

El context de l'escola bressol és un eix fonamental pel que fa a la intervenció en el desenvolupament del llenguatge dels infants, i es fa encara més necessari quan observem a quines edats arriben els infants als centres d'atenció precoç: entre els 3 i 4 anys, aspecte que fa palesa la necessitat d'un nivell d'atenció i prevenció també dels 0 als 3 anys.

En aquest treball expliquem el programa de formació que hem elaborat, dirigit a les mestres d'escola bressol, per tal que disposin dels coneixements actualitzats, les eines i els recursos per a potenciar el llenguatge que els infants estan adquirint en aquestes etapes inicials. El programa consta d'un material de suport i d'una conferència explicativa.

La implantació d'aquest programa a una escola bressol de Barcelona s'ha realitzat a partir d'una orientació qualitativa que ha permès l'elaboració del programa de formació i la seva posterior avaluació.

Paraules clau: adquisició del llenguatge, atenció precoç, intervenció naturalista, escoles bressol, fites evolutives, rutines, estratègies educatives.

Abstract: Language is the main form of communication allowing people to understand and express ideas, thoughts, emotions and knowledge, and is thus a fundamental tool for social and affective relationships. But the importance of language is not only restricted to its communicative purpose: language is also a tool for cognition and learning.

Nursery schools provide an essential framework for the development of language in pre-school children and their relevance is highlighted when we observe the age of children coming into early intervention centres: between 3 and 4 years old, consequently underlining the need for care and prevention for 0 to 3-year-olds as well.

In this analysis we will describe our training programme for nursery school teachers, which supplies them with up-to-date knowledge, tools and resources in order to expand the language children acquire at these early stages. The programme contains support material and an explanatory session.

The implementation of this programme in a nursery school in Barcelona was developed from a qualitative approach and has enabled both the preparation and later evaluation of the training programme.

Key words: Language acquisition, early intervention, natural intervention, nursery schools, evolutionary milestones, routines, educational strategies.

1. INTRODUCCIÓ

La importància del llenguatge

El llenguatge és el principal mitjà de comunicació que permet a l'individu comprendre i expressar idees, pensaments, sentiments i coneixements, i constitueix així una eina fonamental per a les relacions socials i per tant, pel desenvolupament **social** i **afectiu**. Però la rellevància del llenguatge no tan sols queda circumscrita a la seva funció **comunicativa**: el llenguatge és també instrument per a la **cognició** i l'**aprenentatge**. Així doncs, l'infant que està adquirint el llenguatge correctament disposarà d'una poderosa eina per pensar: per desenvolupar les habilitats cognitives d'**anàlisi**, que permeten descomposar la realitat en les seves parts; d'**abstracció**, que permeten donar importància a unes propietats (rellevants) i no a altres; de **síntesi**, que permet representar com un tot les propietats prèviament considerades rellevants; de **classificació**, que permeten organitzar la realitat i ordenar-la segons semblances i diferències; i de **categorització**, que permet agrupar els elements que comporten certs atributs dins d'una mateixa categoria. Endemés, el llenguatge esdevindrà també un potent auxiliar a la **memòria**, ja que facilitarà la fixació dels conceptes i la seva ordenació en la ment. D'aquesta manera, a mesura que l'infant desenvolupa les seves habilitats cognitives i lingüístiques aprèn a construir cognitivament la realitat que l'envolta, i gràcies al desenvolupament de la **funció simbòlica** podrà referir-se a la realitat que s'ha representat (els significats) utilitzant diferents significants, com els gestos, el dibuix o les paraules.

En síntesi, podem dir que el correcte desenvolupament del llenguatge oral de l'infant tindrà importants repercussions en el seu **desenvolupament integral**.

És per tot això que el seu funcionament inadequat incideix en tota la realitat infantil. Tenir problemes en aquest llenguatge de base dificulta als infants enormement les tasques de processament i comprensió dels futurs continguts d'aprenentatge, de la nova adquisició de lèxic, així com d'organització d'allò après, d'adquisició de la lectoescriptura, i de relació amb els iguals. "Quan el llenguatge oral no funciona pot repercutir de forma important en l'escolaritat dels infants." (Pérez, 2012). L'experiència clínica dels professionals que s'ocupen de les dificultats del llenguatge han posat de manifest les conseqüències d'un inadequat procés d'adquisició del llenguatge oral. Pérez (2012) afirma que la major part de demandes de dificultats lectores i d'aprenentatge que reben al centre són el resultat d'una situació inadequada amb el llenguatge oral.

El context natural

Entenem doncs, que els primers anys de vida, en què l'infant passa d'emetre les primeres paraules a produir oracions simples i complexes, i a utilitzar el llenguatge per aprendre i per explicar el que s'ha après, són crucials per assentar les bases que facilitaran les futures adquisicions. Per tant, els dos contextos principals en què l'infant es troba immers durant aquesta primera etapa, **família** i **escola bressol**, adquireixen un paper decisiu en aquest procés. "Quan la majoria dels infants inicien aquesta escolaritat, l'escola bressol es converteix en part del seu **context natural**, i l'àmbit escolar s'afegeix a la tasca de desenvolupament iniciada a l'entorn familiar" (Generalitat de Catalunya, 2004).

L'adquisició del llenguatge es dona en un espai social i compartit per adults i infants en què té lloc un **procés interactiu** entre els que dominen el llenguatge i els que l'han d'aprendre (...) L'infant ha de prendre part activa per adquirir el llenguatge i l'adult ha d'**adaptar la seva intervenció**, precisament, per facilitar-li'n l'adquisició. Aquestes **ajudes** que dona l'adult en qualitat d'expert, sovint de naturalesa implícita, tenen un **valor altament educatiu** (Generalitat de Catalunya, 2004).

Posem de manifest, doncs, no tan sols la importància d'un bon procés d'adquisició del llenguatge durant la petita infància¹, sinó també la idoneïtat que aquest es produeixi en el seu context natural. De la mateixa manera que és important l'edat que tenen els infants quan inicien un tractament d'**atenció precoç**, la **intervenció naturalista**² pot tenir millors conseqüències per al desenvolupament del llenguatge infantil (Vilaseca, 1999).

Aquest paper d'ajuda al desenvolupament per part de les escoles bressol es fa encara més necessari quan observem a quines edats arriben els infants als centres d'atenció precoç: entre els 3 i 4 anys, aspecte que fa palesa la necessitat d'un nivell d'atenció també dels 0 als 3 anys.

	Fisioteràpia	Psicopedagogia - psicoteràpia	Logopèdia
Prioritat 1	41	113	14
Prioritat 2	48	149	116
TOTAL = 481	89	262	130

Fig. 1. Taula de relació de prioritats segons l'àmbit en un CDIAP, extret de la Memòria del CDIAP Parc Taulí (2013). La taula mostra un dels motius pels quals els infants tarden en ser atesos (les dificultats logopèdiques no són de prioritat 1).

¹ Petita infància: etapa evolutiva des del naixement fins a l'etapa preescolar (0-3 anys).

² Intervenció naturalista: La intervenció naturalista es duu a terme en el context en què es produeixen les interaccions naturals dels infants amb les persones habituals del seu entorn. Això diferencia aquestes interaccions dels procediments d'intervenció d'instrucció directa i augmenta les seves possibilitats de generalització. (Generalitat de Catalunya, 2004).

2.7 Motiu principal de nova consulta segons edat

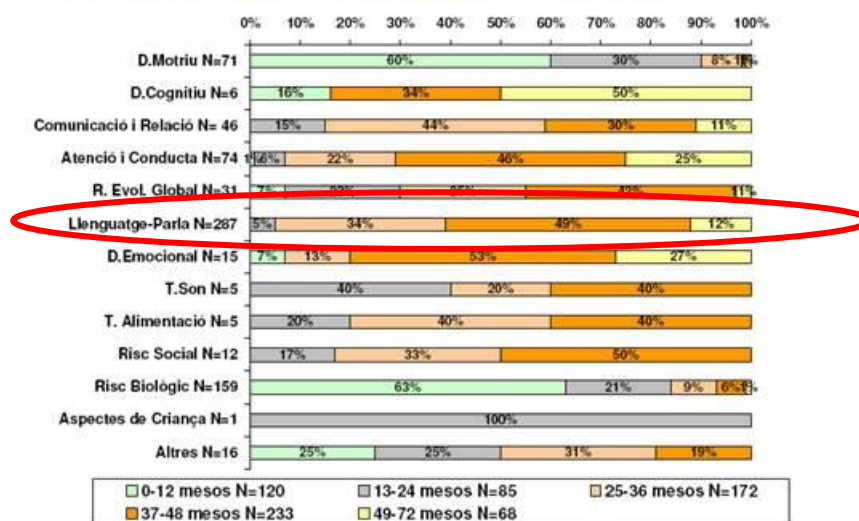

Fig.2. Relació de consultes de llenguatge i parla en funció de l'edat amb percentatges. (Centre de Desenvolupament Infantil i Atenció Precoç Parc Taulí. Memòria 2013). Veiem com només el 5% dels nens arriben entre els 13-24 mesos, un 34% entre els 25-36, i la gran majoria, un 49% ja a partir dels 37-48 mesos.

Els agents implicats

En la fase inicial del nostre projecte, vàrem realitzar una anàlisi del context a partir d'entrevistes als professionals d'escoles bressol i de CDIAP que ens va conduir a detectar no tan sols aquesta mancança de **suport als infants** amb dificultats de llenguatge en l'etapa 0-3, sinó també la necessitat de **suport als professionals** que, des del context natural de l'infant, poden estimular aquest procés de desenvolupament lingüístic ajustant la seva intervenció.

Més sovint del que es voldria, en algunes escoles infantils la tasca de suport a la comunicació i el llenguatge es veu reduïda a pocs moments i activitats – com pot ser la tradicional rotllana –, i ens oblidem, inconscientment, de la potencialitat que tenen, pel que fa a la millora de la comunicació i el llenguatge, **tots els moments** de la vida a l'aula (Alonso, 2002).

Alonso (2002) en aquest fragment exemplifica una realitat que hem pogut observar també en el context del nostre projecte durant la fase d'anàlisi inicial. No ens estem referint al fet que les mestres³ d'escola bressol no rebin una formació adequada en llenguatge, ni tampoc que no facin ús d'estratègies per potenciar-ne el seu desenvolupament en la seva pràctica diària. Les mestres reben formació en llenguatge dins del marc de les titulacions pertinents i a més a més posseeixen una valuosa **intuïció procedimental** fruit de la seva experiència. Però moltes d'elles fa anys que hi treballen i l'àmbit educatiu és probablement un dels més susceptibles a la

³ Mestres: al llarg del text emprarem el terme mestres en femení perquè el paper de les dones en l'àmbit de l'escola bressol és altament superior al paper dels homes.

necessitat d'una **formació permanent**, ja no tan sols per l'innegable creixement de les investigacions tant en el camp educatiu com en el de l'adquisició del llenguatge i la comunicació (del Río i Vilaseca, dins de Peña-Casanova, 2001), sinó també per la responsabilitat que tenen les mestres com a agents educatius dels infants de la nostra societat.

Creiem, doncs, necessari ressaltar la importància d'una formació continuada de les mestres d'escola bressol per actualitzar els seus coneixements envers l'adquisició del llenguatge oral i per **transposar** aquest **coneixement actualitzat** en la pràctica diària.

És en aquest marc de formació que creiem que el **logopeda**, com a **professional del llenguatge**, pot fer una gran aportació.

El logopeda a l'escola pot ser molt més que la persona que atén individualment un número reduït de nens amb problemes de llenguatge. L'escola, per la seva part, en la mesura que és un agent actiu en el desenvolupament del llenguatge, té una responsabilitat davant de tots els seus alumnes, que assumirà més eficaçment si compta entre els seus col·laboradors amb un especialista de la comunicació i el llenguatge. (M. J. Del Río i L. Bosch, dins de Peña-Casanova, 2001).

Les funcions que pot desenvolupar el logopeda dins el marc escolar són diverses, i si bé en les etapes posteriors a la petita infància solen concretar-se en tasques de diagnòstic/avaluació, tractament i seguiment de casos, en l'etapa 0-3 esdevé necessària una intervenció dirigida principalment a les tasques de **prevenció**, **assessorament** a pares i mestres, i tasques de **formació**.

És per això que en aquest projecte ens plantejem:

Proporcionar coneixements actualitzats, eines i recursos a les mestres d'una escola bressol, mitjançant un programa de formació, perquè de manera conscient, explícita i informada puguin ajudar als infants a avançar en el seu procés d'adquisició del llenguatge.

2. MÈTODE

Programa d'intervenció

Elaboració d'un programa de formació en el desenvolupament del llenguatge infantil per a les mestres d'una escola bressol privada de Barcelona i la seva posterior implantació i avaluació.

Anàlisi del context:

En la fase inicial del projecte vam realitzar una primera aproximació al context amb l'objectiu de conèixer l'estat de la qüestió, fent una revisió de material documental i realitzant entrevistes als professionals d'una escola bressol municipal, una escola bressol privada i un CDIAP.

En una segona fase ens hem focalitzat en l'anàlisi del context concret on portem a terme la intervenció, l'escola bressol privada "La Quitxalla", localitzada al districte de Gràcia de Barcelona. El mètode que es desprèn d'aquesta exploració en profunditat és l'**estudi de cas**, un dels mètodes emprats més freqüentment en Ciències Social, de la Salut i de l'Educació, basat en l'estudi intensiu i sovint longitudinal d'un exemplar (o bé d'un nombre limitat d'exemplars) (Losilla i Vives, 2012).

Aquesta aproximació exhaustiva a les particularitats de l'entorn d'implantació del projecte respon a l'objectiu de dissenyar un programa de formació que s'adeqüi a les necessitats reals i específiques de les mestres que hi treballen.

Les tècniques que hem emprat per a l'obtenció de la informació són l'**entrevista qualitativa** i l'**observació participant**, que són les tècniques anomenades directes o interactives pròpies de la metodologia en la que s'emmarca la nostra investigació (**Orientació qualitativa**).

- L'entrevista:

Prèviament a la seva realització ens hem posat en contacte amb la directora i mestra de P2 de "La Quitxalla" per concretar el dia i hora de l'entrevista (i de l'observació), explicar en que consistirà i sol·licitar el seu consentiment per l'enregistrament (vegeu **Codi d'Ètica Professional** del CLC). La seva col·laboració i implicació des de la fase inicial del nostre projecte ens ha permès donar resposta a les preguntes que prèviament havíem plantejat, així com establir un bon **rapport**⁴, que és el prerequisit essencial en l'entrevista qualitativa per a l'obtenció i comprensió de la informació en relació a les experiències i significats propis de l'entrevistat.

A continuació hem confeccionat el **guió** dels temes a tractar (Veg. Annex 1: Guió entrevista). Atès que l'entrevista qualitativa es caracteritza per tenir un baix grau d'estructuració, admetent així una major flexibilitat i dinamisme durant el seu desenvolupament, en comptes de redactar un seguit de preguntes a plantejar amb un ordre determinat, hem anotat una relació dels ítems que ens interessava conèixer: respecte al llenguatge (què entén per llenguatge, com el definiria en aquestes edats, la importància dels processos d'imitació,

⁴ Rapport: Relació de confiança i afinitat entre investigador i entrevistat.

estratègies que empra per afavorir la participació i comprensió, gestió en la resolució de conflictes); i sobre les rutines i activitats (l'arribada, el joc, contes i cançons).

Una vegada fet el guió hem portat a terme l'entrevista en la pròpia escola bressol, la qual ha tingut una durada de 30 minuts i ha estat **enregistrada** en format àudio.

Un cop recopilada la informació l'hem codificat mitjançant el **registre narratiu**⁵, consistent en la transcripció per escrit de la informació oral. A partir de la transcripció hem realitzat el **filtratge** de la informació rellevant, d'acord amb el nostre objectiu d'investigació (Veg. Annex 2: Síntesi entrevista).

- Observació participant:

Dirigida a observar les estratègies que empra la mestra en la interacció verbal amb els infants, amb l'objectiu d'adequar el contingut del material a les seves necessitats.

L'observació l'hem portat a terme en el context natural, l'escola bressol, durant la rutina d'entrada i l'hora d'esbarjo.

Malgrat l'observació com a tècnica de la metodologia qualitativa sol ser no sistemàtica, és a dir, sense planificar a priori que s'observarà, hem dissenyat una **Guia d'observació** molt senzilla que ens ha permès registrar la informació més rellevant. Un cop dissenyada l'hem omplert amb la informació recopilada durant l'observació (Veg. Annex 3: Guia d'observació) mitjançant el **registre narratiu**.

Posteriorment hem creat un **sistema de categories**, mitjançant el programari Excel (Veg. Annex 4: Sistema de categories) a partir del registre narratiu. El sistema de categories és el principal instrument de **gestió i anàlisi de dades qualitatives**, ja que permet convertir la informació observable que habitualment copsem de forma desestructurada i impressionista en un sistema de registre que, d'acord a una estructura perfectament delimitada (el sistema de categories), permeti codificar i quantificar la informació observada d'una forma sistèmica de manera que sigui replicable (Losilla i Vives, 2012). La construcció d'un sistema de categories és un procés recursiu que parteix sovint, com en aquest cas, d'un registre narratiu per extreure els elements d'observació o unitats de registre, organitzar-los en categories i depurar aquestes categories. L'objectiu final és obtenir definicions operacionals per cada categoria i que el sistema de categories sigui **exhaustiu i mútuament exclouent (EME)**. Que sigui **exhaustiu**

⁵ Dues grans formes de codificar la informació per poder filtrar la que és rellevant d'acord amb els objectius de la investigació, i per tal de facilitar la seva anàlisi i avaluació quantitatives:

Sistemes verbals: utilitzen el llenguatge natural per codificar la informació. El cas més habitual és el **registre narratiu**.

Sistemes nominals: resulten de la identificació clara i objectiva dels elements a observar i de la seva organització en **sistemes de categories**.

implica que ha d'existir una categoria per a cadascun dels elements d'observació que es consideren rellevants d'acord amb els objectius de partida. El fet que les categories siguin **mútuament excloents** implica que no hi hagi solapament entre elles i que, per tant, cada element d'observació pugui ser registrat en una sola categoria. Per últim, **definir operacionalment cada categoria** implica delimitar perfectament què ha de passar perquè es consideri que s'ha donat una ocurrència d'una determinada categoria independentment de qui sigui l'observador. Aquesta definició operacional és molt important per la posterior anàlisi de dades, per la valoració de la **fiabilitat** de l'observació i per garantir la **replicabilitat** de l'estudi. (Losilla i Vives, 2012).

Conclusions extretes després de realitzar l'observació i l'entrevista:

- Cal incidir en els aspectes més teòrics sobre el llenguatge, que ajudaran a les mestres a millorar la seva pràctica laboral.
- És necessari fer èmfasi en la importància d'aprofitar tot els moments del dia dins de l'aula per treballar llenguatge.
- Cal remarcar la importància de buscar moments més individualitzats amb els infants que presenten dificultats, en els quals cal desplegar la potencialitat de la trobada cara a cara entre l'infant i la persona adulta.
- Esdevé fonamental fer un treball d'actualització en les diferents estratègies educatives per afavorir el llenguatge dels infants. Seguint els criteris de Sánchez-Cano (1999), hem pogut veure a l'observació que la mestra utilitza predominantment preguntes tancades i obertes (un total de 23) i demandes d'acció (7), i que quan utilitza alguna altra estratègia ho fa poc, i més "d'instint" (realitza 3 expressions valoratives, un parell d'expansions, 2 imitacions idèntiques, dues preguntes d'elecció, i una transmissió d'enunciat, en tota l'estona d'observació) (Veg. Annex 4: Sistema de categories).

Disseny del programa d'intervenció:

Una vegada analitzada la informació de l'entrevista i observació, el següent pas és la planificació el programa de formació que implantem a l'escola bressol. Per realitzar aquesta tasca hem fet una revisió de lectura especialitzada: Sánchez-Cano (1999), Aguado (2010) Andreu i Barrachina (2014), Generalitat de Catalunya (2004); Greenberg & Weitzman (2005), Monfort i Juárez, A. (2013), Pepper i Weitman (2007); Serra, Serrat, Solé, Bel i Aparici (2013); i documents extrets de les adreces web del CDIAP Parc Taulí, CDIAP Bages i CREDA Jordi Perelló.

Aquesta prèvia revisió de bibliografia referent a l'adquisició del llenguatge i al foment del seu desenvolupament en l'entorn de la primera infància esdevé fonamental, tant per planificar el contingut de la conferència, com per elaborar un material actualitzat i ben documentat per a lliurar a les mestres assistents a la mateixa.

El programa consta d'una conferència amb un PowerPoint de suport i una entrega de material per a consultes posteriors (un llibret informatiu i un pòster amb les principals fites i senyals d'alerta respecte l'adquisició del llenguatge).

A continuació expliquem aquests tres grans blocs del nostre programa (conferència, llibret i pòster):

CONFERÈNCIA:

FITXA TÈCNICA	
TÍTOL	PARLEM? Programa de formació en el desenvolupament del llenguatge infantil per a les mestres d'una escola bressol
Ponents	Lara Ibáñez lara.ibanez@e-campus.uab.cat , Clara Llistosella clara.llistosella@e-campus.uab.cat
Participants	Directora i mestres de l'escola bressol "La Quitxalla" del barri de gràcia de Barcelona.
Llengua vehicular	Català
Espai	Sala de Reunions de l'escola.
Temps	45 minuts de presentació, 15 d'espai de debat i preguntes.
Material i recursos didàctics	PowerPoint Pòster Llibret

- ***Objectius***

Al finalitzar el programa, les mestres seran capaces de:

- Conèixer els processos d'adquisició del llenguatge en l'etapa 0-3 i les principals fites evolutives.
- Identificar els principals senyals d'alerta de dificultat en el procés d'adquisició del llenguatge en l'etapa 0-3.
- Conèixer, analitzar i valorar les estratègies que donen suport al procés d'adquisició i producció de la llengua oral.

- Saber aplicar les estratègies adequades que donen suport al procés d'adquisició i producció de la llengua oral.
- Reconèixer els diferents espais educatius de l'escola bressol per la seva potencialitat per estimular el llenguatge dels infants.

- ***Continguts***

- El llenguatge i les seves implicacions en totes les àrees de desenvolupament infantil.
- La intervenció naturalista en el procés d'adquisició del llenguatge.
- La importància d'una atenció precoç per prevenir possibles dificultats.
- El paper de l'escola bressol en el desenvolupament lingüístic de l'infant.
- Les fites de desenvolupament del llenguatge en l'etapa 0-3.
- Els senyals d'alerta en l'etapa 0-3.
- L'ús d'estratègies en la interacció verbal adult-infant:
 - Estratègies de gestió de comunicació i conversa.
 - Adaptació i ajust comunicatiu.
 - Estratègies educatives.
- L'estimulació lingüística en tots els moments i espais en el context escolar.
- La creació de rutines interactives.
- Com potenciar el llenguatge a través d'activitats pròpies de l'escola bressol, com el joc i els contes.

- ***Metodologia***

A nivell metodològic la ponència es desenvolupa a partir de l'exposició magistral dels continguts. Aquesta exposició és de naturalesa oberta i interactiva, i finalitza amb un debat conjunt entre mestres i ponents.

- ***Activitats formatives***

- Dirigides:
 - **Sessió en grup:** exposició per part de les ponents dels continguts principals del programa, deixant temps per a les preguntes i comentaris al llarg del seu desenvolupament. S'exposen exemples molt contextualitzats relacionats amb la seva pràctica professional.
- Supervisades:

- **Grup de discussió:** al final de la ponència dinamitzem un debat centrat en la relació entre situacions reals de l'escola i la teoria exposada.
- Autònomes:
 - **Lectura del material:** lliurem un material de suport (llibret i pòster), perquè les mestres puguin consultar de manera autònoma posteriorment.

MATERIAL DE SUPORT

- **PowerPoint:**

- 1. Presentació**

- a. Qui som?
- b. Programa i material

- 2. Introducció**

- a. Llenguatge i parla
- b. Implicacions del llenguatge
- c. Els tres eixos del projecte
- d. Intervenció naturalista

- 3. Llenguatge en les rutines**

- a. Joc i contes

- 4. Estratègies**

- a. Gestió de la comunicació i la conversa
- b. Adaptació i ajust comunicatiu
- c. Estratègies educatives

- 5. Fites i senyals d'alerta**

- a. 0-6 mesos
- b. 6-12 mesos
- c. 12-18 mesos
- d. 18-24 mesos
- e. 24-30 mesos
- f. 30-36 mesos

- 6. Conclusions**

- 7. Espai de debat**

- 8. Per saber-ne més (recursos)**

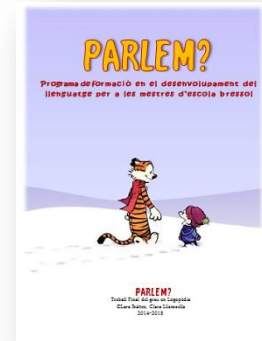
(Veg. Annex 5: *PowerPoint* de la xerrada)

Dins del programa de formació que hem desenvolupat consideràvem necessària l'elaboració d'un material escrit, tant de suport per a la xerrada com perquè les mestres el tinguin i hi puguin recórrer en futures situacions. Hem realitzat, doncs, un llibret informatiu sobre els aspectes del llenguatge que considerem útils per a les mestres d'aquesta etapa (Veg. Annex 6: Llibret), però també un pòster de caire més divulgatiu on s'hi reflecteixen les principals fites d'adquisició i els senyals s'alerta, tot referit exclusivament al llenguatge i el seu desenvolupament.

- **Llibret:**

Contingut del llibret:

TÍTOL: **PARLEM?** *Programa de formació en el desenvolupament del llenguatge per a les mestres d'escola bressol.*

APARTATS:

1) Parlem del llenguatge

Espai dedicat a ubicar als lectors. Consta d'una petita introducció i dos apartats:

- **Diferència entre llengua, parla i llenguatge.** Considerem important fer una feina inicial de definició de termes, ja que hem observat que és bastant general la confusió entre aquests tres conceptes, sobretot entre *parla* i *llenguatge*. Si no es té una idea correcta respecte què és el llenguatge, no s'acabarà d'entendre la resta del llibret com nosaltres voldríem. De totes maneres, a la xerrada es defineix i es posen més exemples de manera que quedi suficientment clar, ja que el llibret no ha de ser massa feixuc a l'hora de consultar-lo.
- **Principals dificultats evolutives que poden aparèixer.** Aquí ens referim exclusivament a les dificultats pròpies del llenguatge que poden aparèixer en aquesta franja d'edat, i que no deriven d'altres problemes associats (com pot ser una discapacitat intel·lectual). Es parla de retard i no de trastorn perquè en les edats inicials pot ser un problema evolutiu i que desaparegui o millori substancialment amb l'edat. Explicuem el **retard de la parla** i el **retard del llenguatge**.
- **Evolució general dels nivells de producció.** Tot i que ja hi ha tot un pòster on s'exposen les fites evolutives de manera més extensa, hem volgut fer-ne una pinzellada en el llibret, ja que és important conèixer allò més clau de l'evolució del llenguatge i en quin moment apareix, així com algun indicador que el desenvolupament és favorable, sobretot en les franges d'edat més vitals en aquest aspecte (dels 12 mesos als 3 anys).

12-18 mesos: Holofràstica: Etapa d'un mot

- Primeres paraules coexistint amb protoparaules i balboteig variat.

Bon indicatiu: a més d'aprendre moltes paraules, que tingui un repertori lexical variat (noms, verbs, adjectius, fórmules socials...), en especial la presència de verbs.

18-24 mesos: Parla telegràfica: Combinació de dos mots

- Té lloc l'explosió lèxica (ràpid creixement del vocabulari).
- Encara ometen les paraules funció (preposicions, conjuncions, flexions...), però utilitzen protodeterminants (*a mama, e cotxe...*).
- Apareix la negativa i les primeres interrogatives ("Què?", "On?").

Bon indicatiu: a partir de la combinació de dos mots, que pugui expressar varietat de funcions comunicatives i relacions semàntiques (*Cau nen, aquí gat, llet no...*)

24-36 mesos: Productivitat parcial: Construcció sintàctica de 3 nuclis (SVO)

- Predomina l'oració simple i inicien l'oració composta.
- Fan ús de morfologia nominal, verbal i concordança.
- Incorporen primer l'article determinat i després les preposicions (a, de, per) i els pronoms, sobretot els possessius (meu, teu, seu).

Bon indicatiu: que progressivament augmenti l'ús de frases cada vegada més complexes, i de marques morfològiques (concordar el nom i el verb).

Fig.1. Taula general d'evolució dels nivells de producció. (Veg. Annex 6: Llibret).

2) El llenguatge a través dels contes

En aquest segon apartat ja es passa a parlar d'un dels contextos on el llenguatge es pot potenciar de manera més fàcil i més enriquidora. Els contes són una eina atractiva pels nens i plena de possibilitats per a les mestres per extreure'n llenguatge i millorar-lo. Consta de tres apartats:

- **Per què és important explicar contes?** Aspectes positius que sorgeixen d'explicar contes, tots relacionats entre si i significatius per al desenvolupament de l'infant.
- **Tipus de contes.** Hem considerat útil classificar els diferents estils de contes que poden haver-hi, i remarcar que es poden triar d'un tipus o d'un altre en funció de quin aspecte del llenguatge volem treballar amb l'infant (la funció simbòlica, l'expressió de sentiments, el vocabulari, el llenguatge narratiu...). Es completa l'explicació a la xerrada, amb exemples concrets i aplicats en situacions de l'escola bressol.
- **Com potenciar el llenguatge a través dels contes.** És l'apartat principal d'aquest punt, on es donen recursos i eines per a aprofitar bé l'estona del conte i així, amb unes

poques consideracions i realitzant els petits ajuts que exposem, incidir positivament en el llenguatge que està adquirint l'infant.

3) El llenguatge a través del joc

Aquest apartat és similar al dels contes, però encarat a l'estona de joc. Hem considerat necessari incorporar-lo com un apartat a part en el llibret perquè sovint a les escoles bressol el joc és un aspecte que, tot i que és molt important i els nens el realitzen durant molta estona del dia, sovint és molt lliure, i és l'estona en què la mestra aprofita per a fer altres coses (preparació d'activitats, recollir,...). Aquí expliquem el perquè és important fer joc compartit amb la mestra, i com fer-ho de manera eficaç:

- **Per què és important el joc per als infants?** Motius del perquè el joc és un dels aspectes claus pel desenvolupament de l'infant, en general.
- **Tipus de jocs.** Principals tipus de jocs i què desenvolupen de manera més significativa cada un d'ells (relacionat amb el llenguatge).
- **Com potenciar el llenguatge a través del joc.** El joc compartit amb l'adult és un moment en que es pot incidir en el llenguatge de l'infant de manera molt eficaç i aquí intentem conscienciar a les mestres d'incorporar una estona de joc amb elles com a participants, així com les claus perquè aquesta estona sigui al més profitosa possible.

4) Estratègies

Un cop havent parlat de situacions en què podem incidir i potenciar el llenguatge inicial, necessitem un apartat a on explicar com fer-ho de manera exhaustiva. Per fer-ho, dividim aquest apartat en tres blocs, segons els tipus d'estratègies que existeixen, seguint el criteri de Sánchez-Cano (1999):

- **Gestió de la comunicació i la conversa.** Relacionades amb el rol que realitza l'adult en l'intercanvi comunicatiu perquè el nen augmenti la seva competència conversacional: equilibrar l'intercanvi segons el progrés del nen, donar temps, i valorar els esforços.
- **Adaptació i ajust comunicatiu.** Relatives a l'adaptació del propi llenguatge a la situació lingüística de cada nen: ajustant el lèxic, enunciats breus, parla clara i lenta, ús de recursos paralingüístics, entonació càlida i acollidora.
- **Estratègies educatives d'interacció verbal.** Són aquelles produccions verbals que els adults poden realitzar per tal de millorar la producció del nen: expansió, correcció implícita i explícita, demanda d'acció, expressió valorativa, imitació idèntica, pregunta d'elecció, bastida, encadenament, retransmissió d'enunciats, inducció.

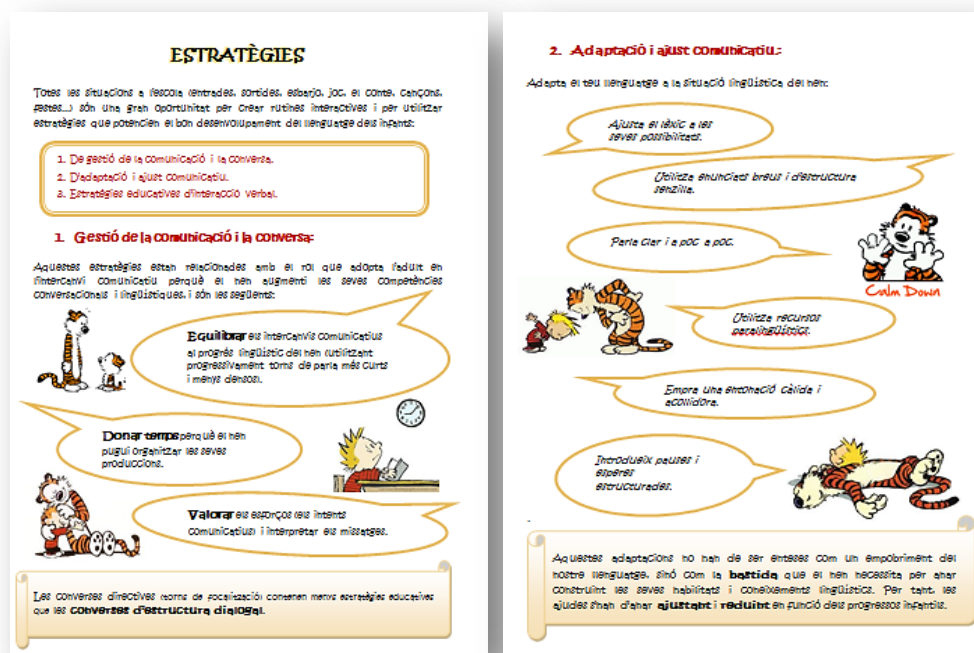

Fig. 2. Exemple d'una pàgina del llibret: Estratègies (Veg. Annex 6: llibret)

5) Recursos

Com a apartat final, hem volgut fer una pàgina amb recursos, és a dir, informació i idees sobre on dirigir-se si volen aprofundir o saber més sobre el tema:

- **Per saber més sobre l'adquisició del llenguatge i com intervenir-hi.** Amb bibliografia sobre llibres i articles relacionats amb el tema que creiem interessants i útils per a les mestres a l'hora d'aprofundir en aquests aspectes.
- **Per donar eines a les famílies dels infants amb dificultats del llenguatge.** Pretenem que les mestres puguin tenir els recursos per aconsellar a les famílies i recomanar a on poden acudir en cas de sospita de problemes importants en el desenvolupament del llenguatge.

• Pòster:

El pòster és un material més divulgatiu, destinat a ser penjat a l'escola, per tal de ser consultat sempre que es vulgui i de manera àgil i senzilla. Vam fixar-nos, durant l'anàlisi del context, que a l'escola ja n'hi havia alguns, de pòsters, sobre les fites psicomotores dels infants d'aquesta etapa, o sobre els consells d'alimentació. Vam trobar molt pertinent doncs realitzar-ne un de les fites principals d'adquisició del llenguatge, de manera que complementi la xerrada, però també com a futura eina de consulta tant per a les mestres, com per a les famílies interessades (Veg. Annex 7: Pòster). El pòster conté:

1) Fites del desenvolupament lingüístic en la franja 0-3 i senyals d'alerta

Sis quadres dividits per franges de sis mesos, on hi consten les principals fites del llenguatge que assolixen en aquesta edat, i els signes d'alerta més significatius.

- 0-6	- 18-24
- 6-12	- 24-30
- 12-18	- 30-36

2) Quadres informatius

Informacions addicionals que hem cregut convenient incloure per tal d'aportar alguna informació més, útil per al lector del pòster:

- **Tipus de nens que atén el logopeda.** Breu resum dels perfils d'infants que atén un logopeda en termes generals, per a que els lectors del pòster es facin una idea de què du a terme el professional del llenguatge. Separat en funció del tipus de trastorn però explicat de manera clara: els nens que tarden en parlar, els que parlen malament, i els que han deixat de parlar (dins de cada apartat, sí que es nombren els noms de les dificultats de manera científica).
- **Què hauríem d'evitar els adults quan ens dirigim als nens?** Un petit resum senzill perquè el lector del pòster tingui unes pistes sobre què evitar amb els nens que es troben en aquesta etapa del desenvolupament del llenguatge. No es tracta de voler canviar les maneres de fer de cada família, i més si no hi ha cap problema per part del infant, però hem volgut donar quatre claus que sempre van bé i ajuden a establir una comunicació fluida i efectiva de l'infant amb el nucli familiar.
- **Senyals d'alerta.** Llegenda per a saber interpretar els quadres per edats, diferenciant el que són senyals d'alerta i el que no.

Fig. 3. Imatge del pòster (Veg. Annex 7: Pòster)

3. AVALUACIÓ I ANÀLISI DELS RESULTATS

Per a l'avaluació del programa de formació hem utilitzat tres tècniques: una entrevista individual a la directora i tutora de P2; una enquesta a les mestres assistents a la conferència; i un grup de discussió amb totes les participants. Aquesta triangularització de les fonts, examinant l'evidència aportada per cadascuna, permetrà aportar una major qualitat a la recerca (Portell i Vives, 2014).

a. Entrevista:

Seguint la metodologia qualitativa l'entrevista ha de ser flexible, dinàmica, no estandarditzada, i amb un grau d'estructuració baix o bé nul, posant èmfasi en el coneixement de les experiències, sentiments i significats dels entrevistats. (Portell i Vives, 2014).

Paràmetres avaluats:

- Impressió general de la xerrada.
- Opinió sobre el material.
- Valoració global del projecte.

Els paràmetres de l'entrevista són força oberts per tal que l'entrevistada pugui expressar amb una major llibertat la seva opinió i així copsar la informació més subjectiva que no queda plasmada en l'enquesta. (Veg. Annex 8: Guió entrevista post)

b. Enquestes:

L'enquesta és un procediment d'investigació que permet recopilar dades mitjançant un qüestionari prèviament dissenyat. Les dades s'obtenen realitzant un conjunt de preguntes dirigides a una mostra representativa de població (en funció de l'objectiu de l'estudi) i la informació de les respostes es sotmet a l'anàlisi estadística (en recerca quantitativa) o s'interpreta en funció de patrons semàntics (en recerca qualitativa, el nostre cas).

Paràmetres avaluats:

- Contingut del programa: si els ha semblat interessant, aplicable a la pràctica diària, si els ha aportat nous coneixements i si han trobat a faltar algun aspecte.
- Forma: si els ha resultat atractiva i entenedora i citar algun aspecte de millora.

c. Grups de discussió:

Permeten superar les limitacions de l'enquesta a l'hora d'accedir a aspectes relacionats amb les representacions simbòliques i ideològiques dels participants, i complementa l'entrevista individual. Els grups han d'estar formats per un nombre limitat de participants i es poden portar a terme en fases exploratòries o inicials d'una recerca, o bé, com en el cas del nostre projecte, en les fases finals per ampliar la comprensió i interpretació de les conclusions.

Paràmetres avaluats:

- Comprensió de l'exposició per part de les assistents i capacitat de transposar el contingut teòric a la pràctica.
- Grau d'interès de les participants envers el programa.
- El nostre rol com a dinamitzadores.

Anàlisi dels resultats:

Analitzant tant el contingut de l'entrevista com els resultats de les enquestes i del grup de discussió, exposem els resultats del nostre programa i el grau d'èxit de la nostra implantació a l'escola bressol "La Quitxalla":

- La **impressió general** ha estat molt bona, els ha agradat el tema, l'han trobat interessant i alguna de les informacions ha estat molt nova i enriquidora per al seu coneixement.(Veg. Annex 9: Síntesi entrevista post)
- El **material** els ha cridat molt l'atenció, i és el que més positivament han valorat, tant per la utilitat com per el seu atractiu.
 - La interpretació del **pòster** ha estat satisfactòria, han entès l'explicació i després hem pogut comprovar que sabran interpretar-ne els ítems si els han de consultar posteriorment. Han valorat molt positivament el fet que el pòster estigues redactat de manera entenedora per als pares, amb la definició d'aquella terminologia més científica, ja que han pensat penjar-lo al taulell informatiu de l'escola.
 - El **llibret** els ha semblat entenedor i ben organitzat. L'aspecte més destacat ha estat l'apartat d'estratègies, per a elles el més innovador de l'exposició. Han apreciat, doncs, el fet que apareguessin explicades en paper i amb exemples clars i concrets.
- L'aspecte que més han destacat és que la **conferència** els ha permès posar nom a aquelles coses que elles fan de manera més automàtica i instintiva. Aprendre perquè

serveix allò que fan amb els infants (quin és l'objectiu d'aplicar una estratègia determinada, per exemple) les enriqueix enormement en la seva pràctica professional, perquè aporta seguretat i confiança a l'hora d'actuar d'una determinada manera. (Veg. Annex 10: Enquestes).

- Han estat capaces de **transposar el contingut teòric a la pràctica**: de seguida relacionaven el contingut amb els infants de l'escola (fins i tot amb infants que ja no hi són, però que recorden precisament per algun aspecte dels mencionats), i el grup de discussió va ser molt prolífic i extens, perquè comentaven allò que els preocupava i preguntaven la nostra opinió al respecte, encara que fos d'aspectes logopèdics no tan relacionats amb llenguatge (Veg. Annex 9: Síntesi del grup de discussió). Com a aspecte de millora pensem que hauríem d'incrementar el temps de la ponència, ja que realment vam estar més del que ens havíem marcat inicialment, no tant per la part expositiva, sinó per el grup de discussió, que de fet és de format obert i per tant es prolonga en funció de l'interès dels participants.
- La **comprensió del contingut** ha estat dispar, ja que si bé la majoria dels aspectes han quedat clars, hem notat que en altres hauríem pogut aprofundir més, potser amb més temps i presentant més exemples i casos concrets. És el cas de la diferència entre aspectes relatius a llenguatge en contraposició amb altres més relatius a la parla. Així, una d'elles comentava que potser hagués faltat a la conferència parlar de tartamudesa, i això ens fa entendre que encara no tenia del tot clara la diferència. Per altra banda, el seu interès per saber-ne més (en relació a altres dificultats que tracta el logopeda) és molt positiu, ja que implica que existeix una preocupació per intervenir de la millor manera possible amb els infants, i valoren els coneixements que des del nostre àmbit podem aportar com a professionals del llenguatge, la veu i la parla. És important tenir sempre en compte a qui va dirigida la formació que s'ofereix, i quins aspectes seran més útils i aplicables per als assistents, per tant, encara que delimitem la formació a un aspecte concret, en aquest cas el llenguatge, valorem les propostes i n'assumim les limitacions. Si la disfluència evolutiva és un tema que els preocupa perquè s'hi troben sovint en la seva pràctica diària, i tal com deia una d'elles "A vegades les famílies ens pregunten, i no sabem ben bé què dir per tal de despreocupar-les", ens plantejem que en un futur seria adient incloure una sessió formativa sobre el tema en qüestió.

4. PROPOSTES DE FUTUR

La implantació real del nostre programa de formació a l'escola bressol pilot, ens ha obert un ventall d'idees amb projecció de futur, d'actuacions que podrien enriquir enormement aquest projecte si poguéssim desenvolupar-les i portar-les a terme d'aquí en endavant:

- **Seguiment de l'escola pilot al llarg del curs:** de cara a avaluar l'eficàcia del programa, creiem que seria molt favorable cercar alguns moments de trobada amb les mestres de "La Quitxalla", en els quals poguessin compartir aquelles situacions en les quals han tret partit de la formació impartida, i també poder oferir la nostra disposició per resoldre dubtes i aportar nous recursos.
- **Incorporació de casos pràctics en les futures xerrades:** la incorporació de casos pràctics, via audiovisual (preferentment) o bé a partir de transcripcions, permet als oients connectar els coneixements teòrics amb la seva pràctica professional, i a més ajuda a consolidar els nous aprenentatges. Si de cara al futur impartíssim el programa en altres escoles bressol incorporariem noves activitats formatives de caire pràctic i dinàmic, com per exemple l'exposició de casos a analitzar conjuntament amb les mestres. L'activitat podria consistir en detectar quines estratègies empren els adults del vídeo en la seva interacció verbal amb els infants, i analitzar-ne la seva idoneïtat i utilitat, així com plantejar d'altres estratègies que podrien utilitzar.
- **Tallers de contes, joc i cançons:** seguint la línia d'oferir activitats pràctiques que ajudin a exemplificar millor com afavorir el desenvolupament del llenguatge infantil des del context escolar, podríem organitzar també unes jornades de tallers. Aquests estarien centrats en aprendre més sobre explicar contes, com jugar amb els infants i treballar les cançons, sempre relacionant aquestes activitats tan pròpies del dia a dia a l'escola bressol, amb la gran oportunitat d'incorporar estratègies per afavorir l'adquisició del llenguatge infantil. Una proposta a mode d'exemple, en aquest cas del taller de contes, seria iniciar l'activitat oferint un petit espectacle de la mà d'un professional dedicat a la narració de contes per a infants, i una segona part dirigida a compartir estratègies i recursos envers la narració amb les mestres, pares i mares assistents al taller.
- **Estendre el programa a altres escoles bressol:** una vegada realitzada amb èxit la implantació a l'escola pilot, podem valorar la possibilitat de presentar el projecte en altres escoles bressol. Podríem començar per l'altra escola amb la qual vam contactar en la primera fase d'anàlisi del context, per tal de veure com s'adequa el programa (amb els ajustos necessaris) a una escola municipal.

- **Programa per a les famílies:** si bé un dels eixos fonamentals del nostre projecte és la intervenció naturalista, esdevé evident que una de les possibles propostes de futur seria crear un programa similar dirigit a l'altre context natural de l'infant, la família.
- **Difusió:** la darrera proposta que plantejem és augmentar les vies de difusió, presentant el projecte a entitats relacionades amb el món logopèdic i educatiu. Algunes de les possibles vies de divulgació podrien ser ACAP (Associació Catalana d'Atenció Precoç) i ATELCA (Associació del Trastorn Específic de Llenguatge a Catalunya), una associació creada per pares molt implicats i conscienciats, dedicada a oferir informació i orientació a les famílies d'infants amb dificultats de llenguatge, i que imparteix conferències gratuïtes amb la finalitat de divulgar i sensibilitzar a la població envers aquestes dificultats infantils.

5. CONCLUSIONS

A l'inici d'aquest projecte partíem de dues idees: per una banda, que els infants amb dificultats específiques de llenguatge no acostumen a ser atesos al CDIAP fins als 3-4 anys; i per altra banda, que una inadequada adquisició del llenguatge oral pot tenir importants repercussions en totes les àrees del desenvolupament infantil i ens els futurs aprenentatges. Aquest fet ens va portar a plantejar què existia una franja dels 0-3 anys que quedava desemparada en relació a l'atenció al desenvolupament del llenguatge, i per tant, que caldria engegar algun tipus d'actuació que cobrés aquesta necessitat.

Fruit de l'anàlisi del context inicial vam comprendre que l'atenció havia d'anar dirigida als adults que estan en contacte directe i assidu amb la petita infància, és a dir, a les mestres d'escola bressol. Emergia així el programa de formació *Parlem*, basat en una intervenció naturalista que atorga especial importància a com l'adult, des de l'entorn natural de l'infant, empra estratègies amb la finalitat d'optimitzar el desenvolupament del seu llenguatge.

L'avaluació dels resultats de la implantació del programa ens ha permès constatar la idoneïtat d'oferir una formació continuada i ajustada a les necessitats de les mestres d'escola bressol, i revalorar la tasca que porten a terme com a models dels infants que es troben en l'etapa més decisiva pel que fa a l'adquisició del llenguatge. Creiem fermament que l'actualització de coneixements en l'àmbit de la docència és decisiva per poder oferir una educació de qualitat, per aportar rigor i confiança als professionals que s'hi dediquen i per posar en marxa actuacions preventives dirigides a la infància.

Emperò, per poder elaborar unes conclusions més exhaustives referents a si les mestres han aplicat els coneixements impartits i si això s'ha vist reflectit en els infants de manera observable, caldria prolongar el programa amb jornades de formació continuada i sessions d'observació naturalista, en les quals portar un registre que faciliti l'estudi comparatiu de les conductes lingüístiques dels infants abans i després de la formació.

Així doncs, finalitzem aquest projecte amb la convicció que des de l'àmbit logopèdic es pot fer una gran aportació a l'àmbit educatiu en pro de la millora a l'atenció de la petita infància. Tanmateix, som conscients que la tasca realitzada fins al moment és tan sols el principi.

6. BIBLIOGRAFIA:

- Aguado, G. (2007). *Trastorno específico del lenguaje. Retraso del lenguaje y disfasia*. Málaga: Ed.Aljibe.
- Aguado, G. (2010). *El desarrollo del lenguaje de 0 a 3 años: Bases para el diseño curricular en educación infantil*. Madrid: CEPE.
- Alonso, P. (2002). *Parlem de...Potenciar la comunicació al primer cicle d'educació infantil. Criteris i pautes d'actuació. Construir la llengua oral. Comunicació i Expressió 0-3. Revista Guix Infantil num.10. Novembre - Desembre 2002.*
- Andreu, LL. I Barrachina, LL.A. (coord), Aguado, G., Claustre M., Sanz Torrent, M. (2014). *El Trastorno Específico del Lenguaje. Diagnóstico e intervenció*. Barcelona: Editorial UOC.
- Associació de mestres Rosa Sensat (2013): Memòria 2013. Recuperat a <http://www2.rosasensat.org/pagina/memories>
- Ballester, M. (2012). *Programa de prevenció de problemes de llenguatge oral des de l'escola i des de casa*. Recuperat a <http://www.logopedia-holistica.com/>
- Barrachina, LL.A. (coord), Aparici, M., Noguer, E. (2012). *Desenvolupament i avaluació del llenguatge oral*. Barcelona: Editorial UOC.
- Bassedas, E., Huguet, T., Solé, I. (2006). *Aprender i ensenyar a l'Educació Infantil*. (2a ed.) Barcelona: Graó.
- Bigas, M., Correig, M. (2000). *Didáctica de la lengua en la educación infantil*. Madrid: Síntesis.
- Castellà, J. M., Comelles, S., Cros, A., Vilà, M. (2007): *Entendre's a classe. Les estratègies comunicatives dels docents ben valorats*. Barcelona: Graó.
- CDIAP Bages. (2013). *Guia de desenvolupament de l'infant de 0 a 3 anys*.
- CDIAP Parc Taulí (2010). Estratègies per afavorir el desenvolupament del llenguatge. Extret de: <https://www.tauli.cat/tauli/CAT/Lacorporacio/elscentres/HS/webs/CADI/CDIAP/cdiap.htm>
- CDIAP Parc Taulí (2010). Comunicació i llenguatge. Extret de: <https://www.tauli.cat/tauli/CAT/Lacorporacio/elscentres/HS/webs/CADI/CDIAP/cdap.htm>
- CDIAP Parc Taulí (2013). *Memòria 2013*. Generalitat de Catalunya. Departament de Benestar Social i Família

Col·legi de Logopedes de Catalunya. *Codi d'ètica professional. Edicions del Col·legi de Logopedes de Catalunya*. Recuperat a <http://www.clc.cat/informacio-corporativa/codi-etica>

CREDA Jordi Perelló (2011). Estratègies per a treballar el llenguatge. Extret de:
<http://agora.xtec.cat/creda-jordiperello/intranet/>

CREDA Jordi Perelló (2011). L'alumne amb dificultats de llenguatge a l'escola. Extret de:
<http://agora.xtec.cat/creda-jordiperello/intranet/>

CREDA Jordi Perelló (2011). Les dificultats del llenguatge a l'escola. Extret de:
<http://agora.xtec.cat/creda-jordiperello/intranet/>

Cristòbal Mechó, C. (2013). Atenció Precoç a Catalunya: Una experiència assistencial amb passat i present. Cristobal Mechó, C. *Desenvolupa, la revista d'atenció precoç*, (31). Recuperat a <http://www.desenvolupa.net/Index-d-autors/C/Cristobal-Cristina/Atencio-Precoc-a-Catalunya-Una-experiencia-assistencial-amb-passat-i-present-Cristina-Cristobal-Mecho>

Collell, M. (2002). *Assessorament als mestres d'Educació Infantil en l'atenció als nens i nenes amb n.e.e. que presenten retards en el desenvolupament o dificultats en els aprenentatges*. Desenvolupa. La Revista d'Atenció Precoç. Recuperat a <http://www.desenvolupa.net/Ultims-articles>

De Blas, A., Gutiérrez, D., Bartolomé, R. (2005). *Educación Infantil 1. Ciclos Formativos Grado Superior*. Madrid: McGrawHill

Del Rio Pérez, M. J. (1999). *La llengua oral a l'escola: una introducció*. Barcelona: Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya.

Ferrer Serrahima, I. (2012) *L'artesanía de la comunicació. Diàleg, escolta i llenguatge en l'etapa 0-6*. Barcelona: Graó.

Generalitat de Catalunya. Departament d'ensenyament (2004). *L'ús del llenguatge a l'escola. Propostes d'intervenció per a l'alumnat amb dificultats de comunicació i llenguatge*. Barcelona.

Generalitat de Catalunya. Departament d'educació (2008). *Currículum d'Educació Infantil*. Barcelona.

Greenberg & Weitzman (2005). *Como fomentar el desarrollo del lenguaje en el entorno de la primera infancia*. Toronto: The Hanen Program.

Huguet, T., Solé I., Bassedas E. (2006). *Aprender i ensenyar a l'Educació infantil*. Barcelona: Graó.

Losilla, J.M., Vives, J. (2012). *Metodología observacional*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona.

Losilla, J.M., Vives, J. (2012). *Orientació Qualitativa*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona.

- Martínez, B. (1998). Intervención naturalista en contexto de aula en una escuela de educación especial. *Revista Logopèdia y fonoaudiología*. vol XVII, nº1 (31-41).
- Monfort, M., Juárez, A. (2013). *El niño que habla: El lenguaje oral en el preescolar*. Madrid: CEPE.
- Palou, J., Bosch, C. (coord), Carreras M., Castanys, M., Cela, J., Colomer A. et al. (2005). *La llengua oral a l'escola: 10 experiències didàctiques*. Barcelona: Graó.
- Pepper, J., Weitman, E. (2007). *Hablando nos entendemos los dos: Una guía práctica para padres de niños con retraso del lenguaje*. Toronto: The Hanen Program.
- Pérez, E. (2012). Quan el llenguatge dificulta l'escolaritat. *Educat. Revista de psicopedagogia*, (4). Recuperat a <http://www.educat.cat/bloc/?p=288>
- Pérez, E. (2013). *Diagnóstico e Intervención de las dificultades evolutivas del lenguaje oral*. Barcelona: Lebón.
- Pérez, G., Shelly, M. C., Escudé, N., Blanco, P. (2003). *Expresión y comunicación*. CFGS Educación Infantil. Barcelona: Itamar.
- Pericay de San Eugeni, R. (2014). *L'assessorament i intervenció psicopedagògica a les escoles bressol: anàlisi de les necessitats de les educadores*. Desenvolupa. La Revista d'Atenció Precoç. Recuperat a <http://www.desenvolupa.net/Ultims-articles>
- Peña-Casanova, J. (2001). *Manual de Logopedia*. (3ra ed.). Barcelona: Elsevier Masson.
- Portell, M. i Vives, J. (2014). *Introducció als dissenys experimentals, quasiexperimentals i ex post facto*. Barcelona: UAB.
- Rubin A. i Babbie E. (2008). *Research methods for social work* (6th ed). Belmont, CA: Thompson
- Sánchez Cano, M. (1999): *Aprenent i ensenyant a parlar: ajuda a la comunicació i al llenguatge a l'escola*. Lleida: Pagés
- Serra, M., Serrat, E., Solé, M.R., Bel, A., i Aparici, M. (2013). *La adquisición del lenguaje*. Barcelona: Ariel.
- Vicerrectoria Académica. (2014). *Citas y Referencia (Manual APA – Sexta Edición)*. Managua, Nicaragua. Recuperat a <http://bjcu.uca.edu.ni/webjcu/Contenido/pdf/NORMASAPAVI.pdf>
- Vilaseca, R.M. (1999). *Intervenció naturalista en l'atenció precoç: context familiar i escolar*. Suports . Vol. 3, (1), 19-27.

Xarxa de la Infància de Sabadell. (2010). *Reflexions entorn la criança dels més petits. De zero a tres*. Sabadell. Recuperat de http://ca.sabadell.cat/Xarxainfancia/p/ques_cat.asp

Entrevista a Pérez Pérez, E. (2014) recuperat de <http://www.educat.cat/bloc/?p=2916>

ENLLAÇOS WEB:

<http://www.acap.cat/acap> (Associació Catalana d'Atenció Precoç)

<http://www.atelca.es/> (Associació Trastorn Específic del Llenguatge de Catalunya)

<http://www.xtec.cat> (Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya)

<http://reporteducacio.cat> (Portal d'actualitat educativa de la Generalitat de Catalunya)

<http://www.uab.cat> (Pla d'estudis del grau en Educació Infantil de la UAB)

<http://web.gencat.cat/ca/inici/> (Directori de Centres de Desenvolupament Infantil i Atenció Precoç (CDIAP))

http://www.ub.edu/fprofessorat/guia_grau_infantil/ (Pla d'estudis del grau en Educació Infantil de la UB)

<http://www20.gencat.cat/portal/site/queestudiar/menuitem> (Pla d'estudis del grau superior de Tècnic en Educació Infantil)

<http://www.hanen.org/> (Programa Hanen)

http://ca.sabadell.cat/Xarxainfancia/p/ques_cat.asp (Xarxa de la Infància de Sabadell)

<http://www.literatura.gretel.cat/> (Grup Gretel, la literatura infantil a la UAB)

6. ANNEXOS

ANNEX 1: GUIÓ ENTREVISTA

ANNEX 2: SÍNTESI ENTREVISTA

ANNEX 3: GUIA D'OBSERVACIÓ

ANNEX 4: SISTEMA DE CATEGORIES

ANNEX 5: POWERPOINT CONFERÈNCIA

ANNEX 6: LLIBRET

ANNEX 7: PÒSTER

ANNEX 8: GUIÓ ENTREVISTA POST

ANNEX 9: SÍNTESIS DE L'ENTREVISTA POST I DEL GRUP DE DISCUSSIÓ

ANNEX 10: ENQUESTES

Annex 1: Guió entrevista

- **LLENGUATGE**
 - Definició llenguatge
 - Com és en aquestes edats
 - Exemples de situacions a l'escola on es treballi
 - Comprensió i imitació

- **RUTINES**
 - A l'arribar
 - Contes
 - Cançons
 - Joc: com juguen i com participa la mestra
 - Estratègies (com fa participar als nens)
 - Resolució de conflictes

Annex 2: Síntesi de l'entrevista

- **LLENGUATGE**

- **Definició llenguatge i com és en aquestes edats:**

Considera el llenguatge en aquestes edats molt enriquidor, ja que és un moment en que aprenen moltíssim. El qualifica també de *divertit*, però alhora és conscient que ella té el paper de donar el model, com ella ho diu : *d'explicar-los moltes coses, encara que et semblin paraules difícils...si tu els hi ensenyes...ho diuen.*

Per altra banda, no és del tot conscient de què és el llenguatge, ja que no és només parlar o no parlar, i encara li falta veure la part més cognitiva i tots els processos que s'hi donen lloc a l'hora de començar la seva adquisició per part dels infants.

- **Exemples de situacions a l'escola on es treballa:**

Es treballa durant tot el dia, no li veu especial treball en l'estona del conte o del joc. En canvi, ens diu que una estona en que ella considera que es treballa força el llenguatge, és a l'hora de dinar, ja que es col·loquen en una taula rodona, i allà van sorgint molts temes de conversa.

- **Comprensió i imitació:**

Tant el paper de la comprensió com el de la imitació en aquestes edats, n'és conscient que són coses molt importants. Coincideix amb nosaltres en que la imitació és molt freqüent en aquesta etapa, i que és important pel desenvolupament del llenguatge. Així mateix, veu un important paper a l'escola bressol en aquest aspecte, com a zona de socialització en que els infants poden imitar conductes i llenguatge d'altres infants que el tenen més desenvolupat.

Pel que fa a la comprensió, si que veu que sovint va per davant de l'expressió, i que fins i tot hi pot haver sorpreses, en situacions en que ella es pensava que l'infant no l'entendria, i ha resultat que sí.

- **RUTINES**

- **A l'arribar**

Com que deixa entrar els pares a dins de la classe, van entrant durant l'estona de 9 a 9,30 del matí, i la majoria de pares ja van posant ells la bata a l'infant. Durant aquesta estona d'arribada, els nens agafen joguines i fan joc lliure, mentre no hi son tots. l'espai de llenguatge en aquesta rutina es redueix al tu a tu, quan entra l'infant i saluda a la mestra. És l'espai on sorgeixen anècdotes i llenguatge quotidià.

- **Contes i cançons**

Explica contes en general més o menys clàssics, els de tota la vida. Però a més a més, explica els relacionats amb allò que estan treballant en aquell moment (o si fan una sortida, o una obra de teatre, si hi ha el conte relacionat, l'expliquen). Pel que fa a les cançons, cada trimestre en fa unes de diferents, també relacionades amb allò que es treballa. Tenen preparat un full amb les cançons de cada trimestre. Així, al primer trimestre canten sobre la tardor, la castanyera, el color vermell, el nadal... i després cançons sobre l'hivern, la neu...etc.

- **Com fa participar als nens**

Considera molt difícil fer participar als infants que són tímids o que no prenen la iniciativa a l'hora de xerrar en el grup classe. Deixa molt lliure les intervencions, de manera que és conscient que sempre contesten els /les mateixes. Creu que als nens que els hi costa, no se'ls ha de pressionar, ni preguntar directament, ja que això els fa inhibir encara més. Deixant-los temps acaben agafant confiança i es van deixant anar. No hem vist que sigui massa conscient de les diferents *estratègies* que hi ha per tal d'ajudar a l'infant a treure més llenguatge.

- **Joc: com juguen i com participa la mestra**

El joc és principalment lliure, deixant als nens jugar i la mestra únicament supervisant. Però sí que hi ha unes estones concretes, en que la mestra dirigeix i s'implica en el joc, i són les estones de psicomotricitat (un cop per setmana). Allà poden organitzar un joc més simbòlic (jugant a la cuineta, que són cuiners i fan menjar, etc.), o fer danses tots junts.

- **Resolució de conflictes**

En aquestes edats els conflictes són el pa de cada dia, i la mestra en té el *cul pelat*. Quan es tracta de conflictes relacionats amb voler ser el primer, o voler una mateixa joguina més d'un infant, se'n surt molt bé, repartint-lo una estona o un dia cadascun. Fins i tot, com que hi havia molts problemes per a ser el primer de la fila quan fan els trens, ha inventat un sistema just, consistent en que cada dia li toca a un nen, i han creat una pinça, que col·loquen al penjador del nen que li tocarà aquell dia ser el primer.

Pels conflictes més físics, com mossegar o pegar, no deixa massa marge a la tolerància. Avisa un cop, i dos com a màxim, però al tercer ja hi ha una conseqüència seria, com pot ser quedar-se sense jugar una bona estona.

Annex 3: Guia d'observació

RUTINES OBSERVADES		INTERACCIÓ MESTRA-NEN		COMENTARIS
SITUACIÓ	DESCRIPCIÓ	ESTRATÈGIES EMPRADES	EXEMPLES	
ENTRADA	De 9 a 9,30- Rebuda: Els infants entren a la classe amb els pares, saluden, deixen la jaqueta al penjador i es posen la bata. Mentre esperen a ser-hi tots, fan joc lliure.	<ul style="list-style-type: none"> - Expressions valoratives - Preguntes tancades - Imitació idèntica 	<p>M: Que hi ha alguna Aina a l'escola?</p> <p>N: Hi ha una gran i una petita.</p> <p>M: Molt bé! N'hi ha una gran i una petita!</p>	És un moment d'acollida en que els infants comenten l'anècdota del dia amb la mestra, i es saluden entre ells. Llenguatge quotidià i distès.
FER PIPIS I POSAR JAQUETES	Tot fent un trenet, van als lavabos i allà esperen el torn per fer pipi, asseguts en rotllana. En acabat, posen les jaquetes per anar al pati.	<ul style="list-style-type: none"> - Preguntes tancades - Demandes d'acció - Preguntes obertes 	<p>M: Rita has fet pipi?</p> <p>N: Si.</p> <p>M: Sí? A veure ensenya'm-ho.</p> <p>--</p> <p>M: On és la Dana?</p> <p>N: A París.</p>	El fet d'estar tots assentats en mitja rotllana facilita una major aparició de llenguatge espontani, donant lloc a diversos temes de conversa. És l'estona on ha sorgit més interacció grup-mestra.
ESTONA DEL PATI	Joc lliure al pati. Material: motos i cotxes per córrer, i caixes grans de plàstic de fruiteria. Mentre juguen, la mestra reparteix els esmorzars que han dut de casa.	<ul style="list-style-type: none"> - Pregunta d'elecció - Expansions - Preguntes obertes 	<p>M: Mira, tens 1, 2, 3, i 4 motos. Quina vols?</p> <p>N: La Rosa.</p> <p>--</p> <p>M: Què ha passat?</p> <p>N: xocat.</p> <p>M: oh, has xocat!</p> <p>--</p> <p>M: Explica'm com va anar el metge.</p> <p>N: M'ha fet mal</p> <p>M: Aviam què et va fer?</p> <p>(la nena li ensenya el braç)</p>	La mestra sovint verbalitza les accions dels infants, posa paraules als seus intents comunicatius, i gestiona la resolució de conflictes a partir del diàleg.

Annex 4: Sistema de categories

ESTRATÈGIES EDUCATIVES	ENTRADA	FER PIPIS I POSAR JAQUETES	ESTONA DE PATI
Expansió			2
Correcció implícita			
Correcció explícita			
Expressions valoratives	3		
Demanda d'acció	2	4	1
Preguntes d'elecció			2
Imitacions idèntiques	2		
Encadenaments			
Transmissió d'enunciats			1
Inducció			

ALTRES			
Preguntes obertes	2	5	4
Preguntes tancades	6	6	

Definicions operacionals de les categories

Expansions: es completa la producció infantil afegint el lèxic funcional adequat, però sense canviar ni afegir cap significat.

Correcció implícita: es corregeix de forma no explícita aspectes fonètics o semàntics de la producció infantil sense afegir nous elements.

Correcció explícita: s'explicita que la producció infantil és incorrecta en algun aspecte fonètic, semàntic o d'ús.

Demanda d'acció: ordre o pregunta que realitza l'adult esperant resposta de l'infant (verbal o no).

Expressió valorativa: es valora positivament la producció infantil realitzada.

Imitació idèntica: es repeteix l'enunciat exactament igual.

Pregunta d'elecció: es realitza una pregunta al nen que conté les dues opcions de la resposta i aquest ha de triar entre una de les dues alternatives.

Encadenament: es produeixen enunciats conjunts fins a aconseguir la producció final desitjada. L'efecte positiu en la producció infantil es donarà quan se li exigeixi dir tota la informació encadenada que s'ha anat afegint.

Retransmissió d'enunciats: l'adult verbalitza tot el procés que l'infant està realitzant amb material manipulatiu.

Inducció: s'inicien enunciats perquè els acabi el nen.

Estratègies extretes de Sánchez Cano, M. (1999) i Pérez, E. (2013).

Annex 5: PowerPoint conferència

1

2

3

4

1.1. ELS 3 EIXOS DEL PROJECTE

Formació permanent

Prevenió

Atenció precoç

fppt.com

5

1.2. DEFINIM TERMES

LLENGUATGE \neq PARLA

ARTICULACIÓ
VEU
FLUIDESA

FUNCIÓ COGNITIVA COMPLEXA

fppt.com

6

1.3. IMPLICACIONS DEL LLENGUATGE

Expressió de sentiments

Cognició i aprenentatge

Regulació de la conducta

Funció comunicativa

Desenvolupament integral

fppt.com

7

1.4. INTERVENCIÓ NATURALISTA

Actuar sobre el context natural de l'infant.

Escola

Família

Infant

Totes les situacions que es donen a casa i a l'escola bressol són una gran oportunitat per potenciar l'ús del llenguatge.

fppt.com

8

9

JOC

- ☐ Incloure dins de la rutina diària un temps de joc compartit amb la mestra.
- ☐ Interpretar el que els nens fan i posar-hi paraules.
- ☐ Partir de la iniciativa de l'infant i no dirigir el joc.

CONTES

No s'han de llegir, s'han d'explicar!
Pautes per...

- Abans de començar
- Al llarg de l'explicació
- A l'acabar el conte

10

3. Estratègies de...

Gestió de la comunicació i la conversa.
Adaptació i ajust comunicatiu.
Estratègies educatives.

11

Estratègies educatives

- EXPANSIONS
- CORRECCIÓ IMPLÍCITA
- CORRECCIÓ EXPLÍCITA
- DEMANDA D'ACCIÓ
- EXPRESSIÓ VALORATIVA
- IMITACIÓ IDÈNTICA
- PREGUNTA D'ELECCIÓ
- BASTIDA
- ENCADENAMENT
- RETRANSMISSIÓ D'ENUNCIATS
- INDUCCIÓ

Estratègies extretes de Sánchez Cano, M. (1999) i Pérez, E. (2013).

12

4. Fites i senyals d'alarma

fppt.com

13

0-6 mesos

Joc vocàlic

Akgo

- ☐ No produeix cap tipus de so
- ☐ No somriu
- ☐ No hi ha contacte ocular.

fppt.com

14

6-12 mesos

balboteig canònic

Tatata

- ☐ Als 10-12 mesos no hi ha balboteig, és molt reduït, o s'ha aturat.

fppt.com

15

12-18 mesos

Primeres paraules i holofrase

Mama
(= mama vine
que vull que
m'agafis)

- ☐ No comprèn paraules familiars i/o ordres simples.
- ☐ Als 18 mesos no diu cap paraula, protoparaula, ni produeix paraula - frase (holofrase).

fppt.com

16

18-24 mesos

Parla telegràfica

Mama no!
(mama ho
vull fer jo)

 ☐ No incrementa de forma regular el nombre de paraules.

fppt.com

17

24-30 mesos

Frase simple i marques morfològiques

Nen té a
pastís

 ☐ Només comprèn la informació verbal si té suport visual.
☐ No dona resposta a preguntes senzilles.
☐ Encara utilitza només paraules aïllades o predominantment es comunica amb el gest.

fppt.com

18

30-36 mesos

Frases compostes

Rita no
peguis nene
perquè fa
mal.

Si li mossego
li farà molt
mal.

És un cotxet
que semblava
un autobús.

S'ha trencat
la cama la
iaia i no
camina.

 ☐ Fa parla telegràfica (omet les paraules funció).
☐ Encara emprava només les funcions inicials del llenguatge.
☐ Si a partir dels 3 anys la seva parla és inintel·ligible pels adults i el llenguatge no és regulador de la seva conducta.

fppt.com

19

5. Conclusions

- El llenguatge és molt més que una eina per a la comunicació: és instrument per pensar i per construir el coneixement del món.
- El context de l'escola bressol és un eix fonamental pel que fa a la intervenció en el desenvolupament del llenguatge.
- Totes les situacions a l'escola són una gran oportunitat per crear rutines interactives i per utilitzar estratègies que potencien el bon desenvolupament del llenguatge dels infants.

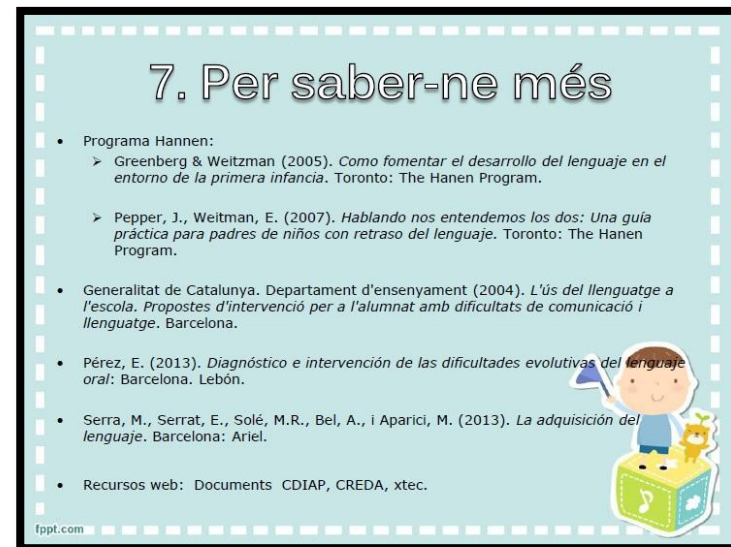

fppt.com

20

21

22

23

Annex 6: Llibret

PARLEM DEL LLENGUATGE

Adquirir el llenguatge no és un procés fàcil! Els nens en són uns experts, però sempre poden aparèixer dificultats en el camí.

En aquest llibret donarem algunes claus per entendre com funciona el llenguatge inicial, i com podem afavorir-ne el desenvolupament des del context escolar.

Diferència entre llengua, parla, i llenguatge:

LLENGUA: Conjunt de signes i de regles propis dels parlants d'una mateixa comunitat lingüística.

PARLA:

Producció oral del codi d'una llengua, composta per l'articulació, la veu i la fluïdesa.

LLENGUATGE: Funció cognitiva complexa que permet expressar el propis pensaments mitjançant l'expressió oral o escrita.

Principals dificultats evolutives que poden aparèixer:

Retard de parla: situació transitòria de retard en l'inici de la parla, sense discapacitat intel·lectual ni dèficit auditiu associat. Són nens que comencen a parlar tard (al voltant dels dos anys), però arriben a assolir una competència lingüística adequada.

Retard de llenguatge: retard en l'aparició o en el desenvolupament de tots els nivells del llenguatge (fonològic, morfosintàctic, semàntic i pragmàtic), que afecta sobretot a l'expressió i en menor mesura a la comprensió, sense dèficit intel·lectual ni auditiu associat. Les dificultats en l'estructuració del llenguatge solen manifestar-se amb:

- Una limitació del lèxic.
- La simplificació de les oracions.
- Dificultats en les flexions dels verbs.

Evolució general dels nivells de producció:

12-18 mesos: Holofràstica: Etapa d'un mot.

- Primeres paraules coexistent amb protoparaules i balboteig variat.

! Bon indicatiu: a més d'aprendre moltes paraules, que tingui un repertori lexical variat (noms, verbs, adjectius, fórmules socials...), en especial la presència de verbs.

18-24 mesos: Parla telegràfica: Combinació de dos mots

- Té lloc l'explosió lèxica (ràpid creixement del vocabulari).
- Encara ometen les paraules funció (preposicions, conjuncions, flexions...), però utilitzen protodeterminants (*a mama, e coexa...*).
- Apareix la negativa i les primeres interrogatives ("Què?", "On?").

! Bon indicatiu: a partir de la combinació de dos mots, que pugui expressar varietat de funcions comunicatives i relacions semàntiques (*cau nen, aquí sat, llet no...*)

24-36 mesos: Productivitat parcial: Construcció sintàctica de a nuclis (SVO)

- Predomina l'oració simple i inicien l'oració composta.
- Fan ús de morfologia nominal, verbal i concordança.
- Incorporen primer l'article determinat i després les preposicions (a, de, per) i els pronoms, sobretot els possessius (meu, teu, seu).

! Bon indicatiu: que progressivament augmenti l'ús de frases cada vegada més complexes, i de marques morfològiques (concordar el nom i el verb).

EL LLENGUATGE A TRAVÉS DELS CONTES

Per què és important explicar Contes?

- ❖ Ajuden a la resolució de situacions presents al dia a dia del nen.
- ❖ Afavoreixen l'expressió de sentiments i emocions.
- ❖ Potencien l'atenció i la memòria.
- ❖ Enriqueixen el llenguatge.
- ❖ Desenvolupen el pensament simbòlic i la teoria de la ment (atribució d'estats mentals als altres).

Tipus de Contes:

- ✦ Contes de contrast amb imatges simples (resistents, amb textures, sons, elements que es mouen...)

- ❖ Contes senzills referents a la vida quotidiana del nen.

- ✦ Contes tradicionals o Fantàstics.

- ❖ Contes didàctics que ens ensenyen a resoldre situacions o expressar emocions.

Com potenciar el llenguatge a través dels Contes?

- Els contes s'han d'explicar, no s'han de llegir.
- Facilitarem la comprensió del nen utilitzant gestos, canvis de veu i de to, fent mímica, produint onomatopèies (ring-ring, toc-toc...).
- Hem d'animar al nen a participar del conte: buscant imatges, assenyalant, imitant, repetint el que nosaltres diem, anomenant,...
- Hem de respectar el començament i el final del conte (hi havia una vegada, conte contat, aquest conte s'ha acabat,...).

- ❖ **Abans de començar:** despertem l'interès cap el que s'explicarà i activem l'atenció dels alumnes (mostrant el dibuix de la tapa o el títol i fent hipòtesis sobre el tòpic del conte o el que els hi passarà als personatges, establint lligams amb situacions viscudes...).
- ❖ **Al llarg de l'explicació:**
 - Ajudem a relacionar el que s'explicarà amb les pròpies experiències, coneixements i emocions (comentant les reaccions dels personatges, comparant-les amb el que cada nen creu o sent...).
 - Aportem ajuts perquè hi hagi comprensió tot i no tenir suficient competència lingüística (donant pistes contextuals o para-lingüístiques, així com sinònims i exemples, resumint, recapitulant, fent preguntes...).
 - Ajudem a comprendre les relacions de causa-efecte.
- ❖ **En acabar el conte:**
 - Afavorim una visió global per recapitular i relacionar tot el que s'ha dit.
 - Propiciem comentaris sobre si els ha agradat o no.
 - Recollim l'activitat per tal que quedi un recordatori al qual accedir i repassar (mitjançant dibuixos...).

EL LLENGUATGE A TRAVÉS DEL JOC

Per què és important el joc pels infants?

- ❖ Per expressar-se lliurement i divertir-se.
- ❖ Per experimentar i descobrir.
- ❖ Per explorar el seu voltant i desenvolupar capacitats intel·lectuals i psicomotrius.
- ❖ Per desenvolupar la seva creativitat i imaginació.

- ❖ Per aprendre habilitats socials:

Tipus de jocs:

SENSORIALS: afavoreixen el desenvolupament dels sentits (visuals, auditius, tàctils...).

CONSTRUCCIONS: afegixen un component cognitiu a la manipulació: per resoldre's es necessita un pensament més elaborat que amb els jocs sensorials, alhora que potencien la coordinació visuo-motora.

MANIPULATIU: impliquen un contacte directe amb el material, a partir de l'experimentació i manipulació tàctil.

SIMBÒLICS: N'hi ha de molts tipus i de diferents nivells d'abstracció. Ajuden al desenvolupament de la teoria de la ment, la funció simbòlica i la imaginació.

DE REGLES: ajuden a establir els torns d'interacció i a regular l'espera.

MOTORS: jocs psicomotrius i de coordinació motora.

Com potenciar el llenguatge a través del joc?

En l'entorn escolar la situació de joc més freqüent és deixar als nens jugar a l'aula de manera lliure i autònoma. Convindria incloure dins de la rutina diària un temps de joc compartit amb la mestra, ja que és un espai clau a l'hora d'ajudar al desenvolupament del llenguatge de l'infant, tot posant èmfasi en:

- Crear oportunitats perquè els nens prenguin la iniciativa i observin el que fan (no dirigir el joc).
- Interpretar el que els nens fan i posar-hi paraules.
- Evitar donar ordres o fer masses preguntes. Ha de ser un espai distès i amb una interacció bidireccional.
- Intentar fer comentaris del que el nen fa i introduir noves propostes de joc que proporcionin nous reptes i/o situacions inesperades.

ESTRATÈGIES

Totes les situacions a l'escola (entrades, sortides, esbarjo, joc, el conte, cançons, festes...) són una gran oportunitat per crear rutines interactives i per utilitzar estratègies que potencien el bon desenvolupament del llenguatge dels infants:

1. De gestió de la comunicació i la conversa.
2. D'adaptació i ajust comunicatiu.
3. Estratègies educatives d'interacció verbal.

1. Gestió de la comunicació i la conversa:

Aquestes estratègies estan relacionades amb el rol que adopta l'adult en l'intercanvi comunicatiu perquè el nen augmenti les seves competències conversacionals i lingüístiques, i són les següents:

Equilibrar els intercanvis comunicatius al progrés lingüístic del nen (utilitzant progressivament torns de parla més curts i menys densos).

Donar temps perquè el nen pugui organitzar les seves produccions.

Valorar els esforços (els intents comunicatius) i interpretar els missatges.

Les converses directives (torns de focalització) contenen menys estratègies educatives que les converses d'estructura dialògica.

2. Adaptació i ajust Comunicatiu:

Adapta el teu llenguatge a la situació lingüística del nen:

Ajusta el lèxic a les seves possibilitats.

Utilitza enunciats breus i d'estructura senzilla.

Parla clar i a poc a poc.

Utilitza recursos paralíngüístics.

Empra una entonació càlida i acollidora.

Introdueix pauses i esperes estructurades.

Aquestes adaptacions no han de ser enteses com un empobriment del nostre llenguatge, sinó com la bastida que el nen necessita per anar construint les seves habilitats i coneixements lingüístics. Per tant, les ajudes s'han d'anar ajustant i reduint en funció dels progressos infantils.

3. Estratègies educatives d'interacció verbal:

Estan relacionades amb les produccions lingüístiques que els professionals del llenguatge hem de realitzar amb l'objectiu de millorar la producció del nen:

EXPANSIÓ

Es completa la producció infantil afegint els elements gramaticals que el nen omet.

N: Moto nene.

M: Sí, la moto del nene.

CORRECCIÓ IMPLÍCITA

Es corregeix de forma no explícita aspectes fonètics o semàntics, sense afegir nous elements.

M: Què és això?

N: Iled.

M: És un ti.

N: ...gre.

CORRECCIÓ EXPLÍCITA

S'explicita, directa o indirectament, que la producció infantil és incorrecta en algun aspecte fonètic, semàntic o d'ús.

N: El nen puja.

M: Em sembla que no puja. No fa una altra cosa? (correcció indirecta)

N: Baixa.

DEMANDA D'ACCIÓ

Ordre o pregunta que realitza l'adult esperant resposta de l'infant (verbal o no).

M: Pol, quina dansa faràs?

N: El boogie boogie!

EXPRESSIÓ VALORATIVA

Es valora positivament la producció infantil realitzada. Poden ser d'elogi i confirmació, o valoracions negatives.

a) Expressions d'elogi.

N: *I era de fusta.*M: *Molt bé!*

b) Expressions de confirmació.

N: *I era de fusta.*M: *És clar que sí, de fusta.*

L'expressió *bé, molt bé*, etc. té un escàs valor educatiu. En canvi, l'expressió del docent que recull la producció de l'infant alhora que l'elogia pel fet de parlar, té un alt valor d'ajuda a l'adquisició del llenguatge.

IMITACIÓ IDÈNTICA

Es repeteix l'enunciat o part de l'enunciat del nen.

PREGUNTA D'ELECCIÓ

Es realitza una pregunta al nen que conté les dues opcions de la resposta, i aquest ha de triar entre una de les dues alternatives.

M: *Vols el verd o el blau?*N: *El blau.*

BASTIDA

Es dona el model correcte que el nen pot imitar.

ENCADENAMENT

Es produeixen enunciat conjunts fins arribar a la producció final desitjada. L'efecte positiu en la producció infantil es donarà quan se li exigeixi dir tota la informació encadenada que s'ha anat afegint.

M: *Que fa la nena?*N: *Menja.*M: *Que menja?*N: *A pastís.*M: *Digues-m'ho tot.*N: *A nena menja a pastís.*

RETRANSMISSIÓ D'ENUNCIATS

L'adult verbalitza el procés que l'infant està realitzant amb material manipulatiu.

M: *(Mentre el nen juga): Com corre el cotxe! gira Cap a la dreta i fa un gran salt!*

INDUCCIÓ

S'inicien enunciat perquè els acabi el nen.

M: *El llit serveix per...*N: *dormir.*

RECURSOS

Per saber més sobre l'adquisició del llenguatge i com intervenir-hi:

- ❖ Generalitat de Catalunya. Departament d'ensenyament (2004). *L'ús del llenguatge a l'escola. Propostes d'intervenció per a l'alumnat amb dificultats de comunicació i llenguatge*. (2a ed.). Barcelona.
- ❖ Greenberg & Weitzman (2005). *Como fomentar el desarrollo del lenguaje en el entorno de la primera infancia*. Toronto: The Hanen Program.
- ❖ Pérez, E. (2013). *Diagnóstico e Intervención de las dificultades evolutivas del lenguaje oral*. Barcelona: Lebón.
- ❖ Sánchez-Cano, M. (1998). *Aprenent i ensenyant a parlar*. Lleida: Pagès Editor. (cap.6)

Per donar eines a les famílies dels infants amb dificultats de llenguatge:

- ❖ Pepper, J., Weitman, E. (2007). *Hablando nos entendemos los dos: Una guía práctica para padres de niños con retraso del lenguaje*. Toronto: The Hanen Program.
- ❖ Podeu consultar el CDIAP de la vostra zona a:
 - <http://www.uccap.com/xarxa-assistencial/>

PARLEM?

Treball Final del grau en Logopèdia
©Lara Ibáñez, Clara Llistosella
2014-2015

Annex 7: Pòster

 Senyals d'Alerta:
 Quan es detecta/sospita un retard en el desenvolupament del llenguatge Cal demanar ajut/derivar al nen quan abans millor.

0-6 mesos

- Joc vocàlic: conducta fonològica exploratòria.
- Predomini de sons posteriors (/g/, /j/)
- vocals obertes (gagaeix).
- Comencen els comportaments exploratoris sobre la durada i la intensitat de la seva veu.
- Estableix les bases comunicatives:
- Inicia l'alternança en la "conversa". Respecta els torns conversacionals.
- Manté el contacte ocular. Mira a la persona que parla i fa gestos.
- Somriu i respon al somriure.

En les posteriors etapes aprendrà a emprar aquests recursos comunicatius i sobretot el llenguatge per expressar diferents funcions amb diferents objectius.

- No produeix cap tipus de so.
- No somriu.
- No hi ha contacte ocular.

6-12 mesos

- Les vocalitzacions comencen a adquirir algunes característiques del llenguatge: entonació, ritme...
- Inicia el balboteig canònic: cadenes de síl·labes consonant-vocal que es repeteixen (bababa).
- Al principi comprèn a partir de l'entonació.
- Al final de l'etapa ja compren un repertori d'entre 5 i 20 paraules familiars.
- Respon al seu nom. Comprèn el "no" i el "dóna'm"
- Funció Instrumental del llenguatge: demanda d'un objecte a partir de gestos, vocalitzacions o paraula.

- Als 10 -12 mesos no hi ha balboteig, és molt reduït o s'ha aturat.

12-18 mesos

- Apareixen les primeres paraules coexistint amb el balboteig complex (cadena de síl·labes amb consonants diferents que es produeixen amb entonació).
- Emet protoparaulas (formes úniques d'un infant que empra per referir-se a un objecte o situació concreta. Ex.: "abo" per referir-se a gorra).
- Etapa d'Holofrases: construccions d'un sol mot que impliquen el significat de tot un enunciat.
- Comprèn molt més del que expressa: frases curtes, preguntes i ordres senzilles dins d'un context.
- Funció Reguladora del llenguatge: crida a l'altre per incidir en la seva conducta (exigir-ne la presència o atenció, demanar-li quelcom...)

- No comprèn paraules familiars i/o ordres simples.
- Als 18 mesos no diu cap paraula o protoparaula, ni produeix paraula - frase (holofrase).

18-24 mesos

- Explosió lèxica (ràpid creixement lèxic. Vocabulari expressiu d'unes 50 paraules i receptiu més ampli).
- Inicia la combinació de 2 mots (mama aigua) amb els quals expressa diferents funcions i relacions semàntiques (mama vull aigua, mama s'ha caigut l'aigua, la mama beu aigua...)
- Parla telegràfica: omet les paraules funció (preposicions, determinants, conjuncions...), però inicia l'ús de protodeterminants (a mama, e ninu...)
- Apareix la negativa i les primeres interrogatives.
- Funció Referencial-designativa del llenguatge: utilitza les paraules com a mitjà per referir-se a un objecte o acció determinada, pel simple fet d'anomenar-los.

- No incrementa de forma regular el nombre de paraules.

24-30 mesos

- Desaparició progressiva del balboteig.
- Combinació de 3 elements amb l'estructura principal de nom-verb-nom.
- Cap al final de l'etapa comencen a incorporar marques morfològiques de gènere i nombre.
- Incorporen l'article determinat (la, el). L'article indefinit (un, una) és més tardà.
- Comprèn ordres verbals complexes i identifica tots els objectes comuns.
- El llenguatge ja comença a ser vehicular per adquirir coneixements del món que l'envolta.
- Funció Heurística del llenguatge: formula preguntes per obtenir informació concreta.

- Només comprèn la informació verbal quan va acompanyada de suport visual (gest, imatges...)
- No dona resposta a preguntes senzilles.
- Utilitza només paraules aïllades o predominantment es comunica amb el gest.

30-38 mesos

- Combinen 4 elements o més.
- Apareixen les primeres frases compostes (substantives, coordinades, causals, relatives, condicionals...)
- Augmenta l'ús de l'article i les flexions nominals i verbals.
- Incorpora algunes preposicions (a, de, per).
- Fa ús de pronoms personals (jo, tu, ell/ella) i possessius (meu, teu, seu).
- Les persones no familiars entenen quasi tot el que diu.
- Funció informativa del llenguatge: és capaç de parlar més enllà de l'aquí i ara.
- Funció imaginativa del llenguatge: incorpora el llenguatge en el joc simbòlic.

- Fa parla telegràfica.
- Encara empra només les funcions inicials del llenguatge (instrumental, reguladora).
- Si a partir dels 3 anys la seva parla és ininteligible pels adults o el llenguatge no és regulador de la seva conducta.

TIPUS DE NENS QUE ATÉN EL LOGOPEDA:

El nen que triga a parlar:

- Retard simple del llenguatge (RSL)
- Trastorn específic del llenguatge o disfàsia (TEL)
- Dèficit auditiu (DA)

El nen que parla malament:

- Dislàlia
- Disàrtria
- Quequeig
- Trastorn de la prosòdia
- Disglòsia

El nen que ha deixat de parlar:

- Mutisme selectiu

QUÈ HAURÍEM D'EVITAR ELS ADULTS QUAN ENS DIRIGIM ALS NENS?

- Forçar el nen a repetir.
- Corregir-lo constantment.
- Fer preguntes continuament.
- Respondre en lloc del nen.
- Parlar-li com si fos més petit.

FITES DEL DESENVOLUPAMENT DEL LLenguATGE 0-3 ANYS

PARLEM?
 Treball Final del grau en Logopèdia
 ©Lara Iribar, Clara Llorença
 2014-2015

*Annex 8: Guió Entrevista Post***Guió de l'entrevista a la directora i mestra de la Quitxalla, post-xerrada:**

1. Què t'ha semblat?

- La xerrada
- El material
- Has trobat a faltar alguna cosa?

2. Valoració de tot el procés del Projecte *Parlem*.

3. Cloenda i agraïments

(valorar la participació i implicació de l'escola en el nostre projecte i facilitar el nostre contacte per si volen més informació sobre recursos disponibles, tant a nivell de materials com per conèixer la xarxa de dispositius disponibles de l'entorn en cas d'observar dificultats en algun infant o rebre la demanda d'alguna família.)

Annex 9: Síntesis de l'entrevista post i del grup de discussió

Síntesi entrevista

A l'entrevista a la tutora de P2 i directora del centre es comenta una mica com ha anat tot, des de la conferència en si, fins a tot el procés d'aquest projecte, començat fa ja uns mesos amb les entrevistes inicials.

Es mostra molt satisfeta amb la conferència, i ens comenta que ho hem explicat bé, amb claredat i consistència. Segons ella, afirma: *"Esteu preparades per dur-la a terme allà on sigui"*.

El material el troba *"molt mono"*, i considera que el contingut els resultarà útil durant la seva pràctica a l'escola. A partir d'ara es rellegiran el llibret si es troben amb una situació en que un infant no té massa llenguatge. Tenen la intenció de penjar el pòster al taulell d'informacions, junt amb el que tenen de fites del desenvolupament psicomotor. Troba especialment interessant el pòster per als pares, però per a elles també, sobretot els senyals d'alerta, ja que ens comenta que tot i que per la seva experiència alguns ja els saben, amb aquest suport ara els tindran molt més clars i ben ubicats en cada franja d'edat.

Com a aspecte que ha trobat a faltar es refereix a qüestions més encarades a com notificar depèn de quines coses a les famílies, i ens posa l'exemple del quequeig, ja que és molt freqüent en aquestes edats i els pares s'alarmen bastant, tot i que generalment sol ser evolutiu i va desapareixent amb l'edat. Ja ho comenten als pares, però a les mestres els costa transmetre la tranquil·litat suficient, i comentem que seria bo incorporar al programa i a la conferència un espai per parlar d'aquests aspectes, de com transmetre als pares calma o, al contrari, com alertar sense causar excessiva alarma d'algun aspecte concret de l'evolució del llenguatge de l'infant.

La valoració global que fa de tot el procés és molt positiva, i ens encoratja a continuar amb aquesta tasca que considera tan interessant.

Grup de discussió

S'han discutit casos presents a l'escola que causaven inquietud a les mestres assistents a la conferència, i que tenien algun o altre aspecte logopèdic relacionat:

- Exemple d'actuació de la mestra davant d'un infant que pronuncia malament: ella el feia repetir la paraula un altre cop, i construir-la per parts, fins a arribar a una bona pronunciació.
 - Els donem consell i aportem algunes estratègies que serien més òptimes per aconseguir el mateix, ja que si bé aquest infant té estris per assumir aquesta intervenció, potser a un altre li podria provocar bloqueig i més inseguretat.
- El cas d'un infant que tenia un excessiu baveig, molt incontrolat, i els pares no en feien cas.
 - Comentem a què pot ser degut, les mestres confirmen que també presenta hipotonia dels òrgans bucofonadors, i aconsellem que caldria intervenció logopèdica.
- El cas d'un infant que preocupa molt a tota l'escola, que no parla, però el que preocupa més és el seu comportament. Molt rígid, grans rebequeries, i una negació del problema per part de la mare.
 - Comentem uns possibles trets autistes, però parlem sobretot de com poder encarar la reunió amb els pares, com intentar que aquests prenguin consciència de que quan abans demanin una opinió a professionals, més ajudaran al seu fill.

Annex 10: Enquestes

PARLEM?

Treball Final del grau en Logopèdia
©Lara Ibáñez, Clara Llistosella
2014-2015

Enquesta de valoració de la xerrada del projecte PARLEM:

	Molt	Una mica	Poc	Gens
1. T'ha agradat?	X			
2. L'has trobat interessant?	X			
3. T'ha aportat coneixements nous?		X		
4. L'has trobat aplicable a la teva pràctica professional?	X			
5. L'explicació t'ha semblat entenedora?	X			
<p>➤ Cita algun aspecte que ens pugui ajudar a millorar-la: ✓</p>				
<p>6. Què és el que t'ha semblat més útil/ interessant?</p> <p>Tot en general ✓. Poder repigurar aspectes que passen en el dia a dia no les però en pràctica</p>				
<p>7. Has trobat a faltar algun tema o qüestió concreta? NO</p>				

Moltes gràcies per la teva col·laboració.

PARLEM?

Treball Final del grau en Logopèdia

©Lara Ibáñez, Clara Llistosella

2014-2015

Enquesta de valoració de la xerrada del projecte PARLEM:

	Molt	Una mica	Poc	Gens
1. T'ha agradat?	X			
2. L'has trobat interessant?	X			
3. T'ha aportat coneixements nous?		X		
4. L'has trobat aplicable a la teva pràctica professional?	X			
5. L'explicació t'ha semblat entenedora?	X			
<p>➤ Cita algun aspecte que ens pugui ajudar a millorar-la:</p> <p><i>Ha mi m'ha semblat tot be.</i></p>				
<p>6. Què és el que t'ha semblat més útil/ interessant?</p> <p><i>Donar-li nom tècnic al que fem o a les nostres vivències---</i></p>				
<p>7. Has trobat a faltar algun tema o qüestió concreta?</p> <p><i>Tantumdeig---</i></p>				

Moltes gràcies per la teva col·laboració.

PARLEM?

Treball Final del grau en Logopèdia
©Lara Ibáñez, Clara Llistosella
2014-2015

Enquesta de valoració de la xerrada del projecte PARLEM:

	Molt	Una mica	Poc	Gens
1. T'ha agradat?	X			
2. L'has trobat interessant?	X			
3. T'ha aportat coneixements nous?	X			
4. L'has trobat aplicable a la teva pràctica professional?	X			
5. L'explicació t'ha semblat entenedora?	X			
<p>➤ Cita algun aspecte que ens pugui ajudar a millorar-la:</p> <p><i>Ho heu fet molt bé. Se us veu molt segures</i></p>				
<p>6. Què és el que t'ha semblat més útil/ interessant?</p> <p><i>Lo de les senyals d'alerta. No sabíem exacte i ara les tindrem més clares</i></p>				
<p>7. Has trobat a faltar algun tema o qüestió concreta?</p> <p><i>Parlar com dir les coses a la família.</i></p>				

Moltes gràcies per la teva col·laboració.

Universitat Autònoma de Barcelona

Facultat de Psicologia

NOTA DE PREMSA

**Programa de formació en el desenvolupament del llenguatge infantil per a
les mestres d'una Escola Bressol**

Treball de Fi de Grau en Logopèdia
Curs acadèmic: 2014/2015

Estudiants de Logopèdia creen un programa de formació en llenguatge infantil

Barcelona, 22 de maig de 2015

- El programa s'ha dirigit a les mestres d'escola bressol i ha estat implantat amb èxit a l'escola **La Quitxalla** de Barcelona.
- L'objectiu ha estat proporcionar estratègies a les mestres per afavorir que els infants amb dificultats puguin adquirir el llenguatge des de l'escola.

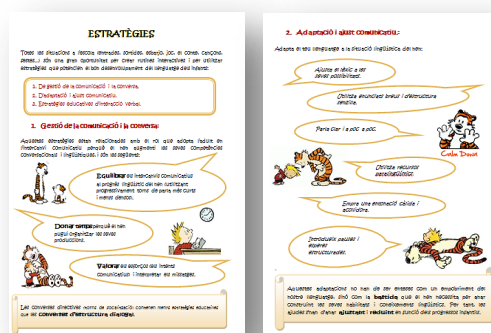
Dues estudiants d'últim curs del Grau en Logopèdia de la UAB, han realitzat un projecte per donar suport a la tasca docent del professorat d'una escola bressol. L'actuació s'ha engegat després d'observar que **els infants amb dificultats específiques de llenguatge no acostumen a ser atesos fins als 3-4 anys** als Centres de Desenvolupament Infantil i Atenció Precoç de la seva zona. Això és degut a les llargues llistes d'espera i a la prioritat que es dona als trastorns més greus i globals respecte als que són exclusivament lingüístics.

Fruit d'aquesta iniciativa, s'ha dissenyat un **programa de formació basat en les necessitats detectades** a l'escola bressol d'implantació pilot del projecte i en la bibliografia de referència en l'àmbit de l'adquisició del llenguatge oral i la seva intervenció.

El programa ha consistit en una conferència de la mà de les dues estudiants, en la que s'han exposat continguts referents al llenguatge dels infants en procés d'adquisició, emfatitzant la importància d'aprofitar tots els moments de l'aula i aportant eines i recursos pràctics per potenciar-ne el desenvolupament a través del joc, els contes i les diverses rutines pròpies d'escola bressol.

La conferència ha anat acompanyada de l'entrega d'un **material elaborat exclusivament per als seus destinataris**, que incloïa un llibret informatiu amb tots els continguts tractats a la xerrada i un pòster, de caire més divulgatiu, amb les principals fites i senyals d'alerta de l'adquisició lingüística de 0-3 anys.

La implantació d'aquest programa ha tingut una gran acollida per part de l'escola bressol, la qual ha ressaltat els **beneficis de rebre una formació actualitzada en l'àmbit del llenguatge infantil** per millorar la seva tasca docent i fer front a les necessitats dels infants del seu centre.

Universitat Autònoma de Barcelona

Facultat de Psicologia

RESUM EXECUTIU

**Programa de formació en el desenvolupament del llenguatge infantil per a
les mestres d'una Escola Bressol**

Treball de Fi de Grau en Logopèdia
Curs acadèmic: 2014/2015

Projecte	PARLEM?
Any de constitució	2015
Ubicació del projecte	Barcelona, Espanya
Sector de l'activitat	Educació/ Formació permanent
Descripció	Programa de formació en el desenvolupament del llenguatge infantil per a les mestres d'una escola bressol.

Responsables del projecte	Lara Ibáñez i Clara Llistosella
Contacte	lara.ibanez@e-campus.uab.cat clara.llibosella@e-campus.uab.cat

Agents claus

Destinatari directe: mestres d'escola bressol.

El programa està preparat per ser presentat tant als directius de les mateixes escoles, com a aquells organismes dedicats a l'atenció precoç i a la formació permanent del professorat.

Destaquem els CDIAP i les associacions i fundacions dedicades a la petita infància, com ACAP (Associació Catalana d'Atenció Precoç), que podrien incloure el programa *PARLEM?* com a suport al programa que realitzen amb les famílies d'infants amb dificultats de comunicació i llenguatge.

En l'àmbit de la formació continuada destacuem els CRP (Centres de Recursos Pedagògics) com equip impulsat pel Departament d'Ensenyament que dona suport a la tasca docent del professorat en temes de formació permanent, organitzant i coordinant els PFZ (Plans de Formació de Zona), entre els quals es podria incloure el nostre programa com a suport a les escoles bressol de la zona que en fessin la demanda.

Descripció de la necessitat detectada i la solució aportada

Una inadequada adquisició del llenguatge oral pot tenir importants repercussions en totes les àrees del desenvolupament infantil, així com en els futurs aprenentatges. El CDIAP atén les necessitats dels infants de 0-6 anys que manifesten trastorns o dificultats en el seu desenvolupament, però com a organisme públic el seu abast es veu limitat per l'alta demanda, fet que exigeix una prioritització dels trastorns més greus i globals. Conseqüentment, els infants amb dificultats específiques de llenguatge no acostumen a ser atesos fins als 3-4 anys, de manera que s'acurta extremadament el temps d'intervenció, fent palesa la necessitat d'un nivell d'atenció també dels 0 als 3 anys.

PARLEM? Emergeix com a resposta a aquesta demanda, actuant sobre els agents en contacte directe i assidu amb la petita infància, les mestres d'escola bressol, dotant-les d'estratègies per potenciar l'adquisició de competències lingüístiques dels infants. Aquesta línia d'actuació s'emmarca dins la Intervenció Naturalista, avalada per nombrosos estudis basats en l'evidència científica els quals han posat de manifest que actuar sobre els adults que interaccionen quotidianament amb l'infant augmenta les possibilitats de desenvolupament del llenguatge infantil i la seva generalització a tots els contextos.

Objectiu general

Proporcionar coneixements actualitzats, eines i recursos a les mestres d'escola bressol, mitjançant un programa de formació, perquè de manera conscient, explícita i informada puguin ajudar als infants a avançar en el seu procés d'adquisició del llenguatge.

Metodologia emprada

En la fase inicial del projecte s'ha realitzat una primera aproximació al context amb l'objectiu de conèixer l'estat de la qüestió, fent una revisió de bibliografia especialitzada i material documental, així com realitzant entrevistes als professionals d'una escola bressol municipal, una escola bressol privada i un CDIAP.

La segona fase s'ha focalitzat en l'anàlisi del context concret d'implantació pilot del programa, l'escola bressol privada *La Quitxalla*, ubicada al barri de Gràcia a Barcelona. Les tècniques emprades per a l'obtenció de la informació han estat l'entrevista qualitativa i l'observació participant. Aquesta aproximació exhaustiva a les particularitats de l'entorn d'implantació del projecte ha permès dissenyar un programa que s'adeqüés a les necessitats reals i específiques de les mestres que hi treballen.

Descripció del programa

El programa consta d'una conferència explicativa que es porta a terme en la pròpia escola bressol i l'entrega d'un material per a consultes posteriors. La conferència es desenvolupa a partir de l'exposició magistral dels continguts i finalitza amb un grup de discussió conjunt entre mestres i ponents. El material inclou un llibret informatiu amb tots els continguts tractats en la xerrada i un pòster (DIN A2) amb les principals fites i senyals d'alerta de l'adquisició lingüística de 0-3 anys, així com uns quadres informatius addicionals sobre el tipus de nens que atén el logopeda i quatre pautes senzilles perquè els adults puguin establir una comunicació fluida i efectiva amb l'infant.

Objectius específics del programa

Al finalitzar el programa, les mestres seran capaces de:

- Conèixer els processos d'adquisició del llenguatge en l'etapa 0-3 i les principals fites evolutives.
- Identificar els principals senyals d'alerta de dificultat en el procés d'adquisició del llenguatge en l'etapa 0-3.
- Conèixer, analitzar i valorar les estratègies que donen suport al procés d'adquisició i producció de la llengua oral.
- Saber aplicar les estratègies adequades que donen suport al procés d'adquisició i producció de la llengua oral.
- Reconèixer els diferents espais educatius de l'escola bressol per la seva potencialitat per estimular el llenguatge dels infants.

Continguts del programa

- El llenguatge i les seves implicacions en totes les àrees de desenvolupament infantil.
- La intervenció naturalista en el procés d'adquisició del llenguatge.
- La importància d'una atenció precoç per prevenir possibles dificultats.
- El paper de l'escola bressol en el desenvolupament lingüístic de l'infant.
- Les fites de desenvolupament del llenguatge en l'etapa 0-3.
- Els senyals d'alerta en l'etapa 0-3.
- L'ús d'estratègies en la interacció verbal adult-infant:
 - Estratègies de gestió de comunicació i conversa.
 - Adaptació i ajust comunicatiu.
 - Estratègies educatives.
- L'estimulació lingüística en tots els moments i espais en el context escolar.
- La creació de rutines interactives.
- Com potenciar el llenguatge a través d'activitats pròpies de l'EB, com el joc i els contes.

Resultats

El programa ha estat implantat amb èxit a l'escola bressol *La Quitxalla*. La seva avaluació s'ha portat a terme a partir d'una entrevista post implantació a la directora del centre (també tutora de P2), enquestes a les mestres assistents i un grup de discussió entre tots els participants. Tant la directora com les mestres han fet una valoració molt positiva de la conferència i del material lliurat, destacant l'aplicabilitat dels continguts impartits a la seva pràctica diària, així com la utilitat de disposar del material per consultar posteriorment i per assessorar a les famílies. El pòster l'han penjat a l'entrada de l'escola i ha despertat l'interès de les famílies, les quals han informat que els ha semblat útil, entenedor i atractiu.

Consideracions finals

El balanç dels resultats i de tot el procés del projecte ha permès constatar la idoneïtat d'oferir una formació continuada i ajustada a les necessitats de les mestres d'escola bressol, i revalorar la tasca que porten a terme com a models dels infants que es troben en l'etapa més decisiva pel que fa a l'adquisició del llenguatge.

En síntesis, les implicacions d'aquest projecte es concreten en l'actualització de coneixements en l'àmbit de la docència (decisiva per poder oferir una educació de qualitat i per aportar rigor i confiança als professionals que s'hi dediquen) i la posada en marxa d'actuacions preventives dirigides a la infància.

Equip promotor

Nom:	Lara Ibáñez
Titulació:	Grau en Logopèdia i Tècnic Superior en Integració Social
Experiència:	CDIAP ASPANIAS, escola bressol NEXE (especialitzada en pluridiscapacitat).
Nom:	Clara Llistosella
Titulació:	Grau en Logopèdia i Grau en Psicologia
Experiència:	CDIAP Parc Taulí, CDIAP Sant Adrià- la Mina, Llar d'infants El Petit Princep Blau.